



ДОВІДНИК

із питань захисту в
кримінальних справах
(військові злочини)

Ця публікація була підготовлена експертами ГО «Всеукраїнська правозахисна організація «Юридична сотня» в межах Програми ООН із відновлення та розбудови миру за фінансової підтримки уряду Королівства Нідерландів. Думки, зауваження, висновки або рекомендації, викладені в цьому документі, належать авторам і не обов'язково відображають погляди Програми та уряду Королівства Нідерландів.

Програму ООН із відновлення та розбудови миру реалізують чотири агентства ООН: Програма розвитку ООН (ПРООН), Структура ООН із питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок (ООН Жінки), Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA) і Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО).

Програму підтримують дванадцять міжнародних партнерів: Європейський Союз (ЄС), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), а також уряди Великої Британії, Данії, Канади, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Швейцарії, Швеції та Японії.

ЗМІСТ

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ВСТУП

Розділ I. Співпраця адвоката з ветераном у кримінальному провадженні.....	6
Найпоширеніші запитання щодо захисту в кримінальних провадженнях	6
Взаємодія з адвокатом із системи безоплатної правової допомоги.....	7
Окремі стандарти доказування в кримінальному провадженні	7
Деякі практичні аспекти надання правової допомоги ветеранам.....	8
Застосування Європейської Конвенції з прав людини та основоположних свобод до військових адміністративних правопорушень. Критерії для визначення терміну кримінального обвинуачення.	10
Розділ II. Військові злочини. Захист ветеранів у кримінальних справах.....	14
Самовільне залишення військової частини або місця служби	14
Самовільне залишення частини (судова практика).....	15
Дезертирство	19
Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом	20
Недбале ставлення до військової служби	20
Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем	21
Умисне знищення або пошкодження військового майна	22
Необережне знищення або пошкодження військового майна	22
Втрата військового майна	23
Порушення правил водіння або експлуатації машин	23
Порушення правил польотів або підготовки до них.....	24
Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості.....	25
Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень	26
Зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем.....	27
Порушення правил поведіння зі зброєю, а також із речовинами й предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення	28
Порушення правил дорожнього руху.....	30
Опір начальнику (командиру) або невиконання його наказу.....	32
Бездіяльність військової влади	36
Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості	37
Порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання	38
Порушення правил несення прикордонної служби	39
Порушення правил несення бойового чергування	40
Порушення статутних правил внутрішньої служби.....	41

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

УБД	учасник бойових дій;
АТО	антитерористична операція;
ООС	Операція Об'єднаних сил;
МОУ	Міністерство Оборони України;
ЗУ	Закон України;
КК України	Кримінальний кодекс України;
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення;
ПТСР	посттравматичний стресовий розлад;
СІЗО	слідчий ізолятор;
ІТТ	ізолятор тимчасового тримання;
ДТП	дорожньо-транспортна пригода;
НПА	нормативно-правовий акт (також мн.);
СЗЧ	самовільне залишення частини
БВПД	безоплатна вторинна правова допомога.

ВСТУП

Наразі в Україні налічується приблизно 1,2 млн осіб, які мають ветеранський статус. Орієнтовно 400 000 із них — ветерани АТО/ООС. Захист прав та інтересів ветеранів, їх представництво під час кримінального провадження належить до компетенції системи безоплатної правової допомоги відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу».

Актуальність довідника зумовлена значною кількістю судових справ, пов'язаних із захистом ветеранів у кримінальному провадженні (в якості підозрюваних, обвинувачених або потерпілих), а також складністю системи чинних нормативно-правових актів, у якій важко зорієнтуватися ветерану. Довідник буде особливо корисним для адвокатів, які не мають значного досвіду в захисті інтересів ветеранів під час розслідування військових злочинів. Окремий акцент в посібнику зроблено на використання законодавчих норм в умовах особливого періоду

Це видання покликане спростити взаємодію між адвокатом та ветераном (або членами його/її сім'ї, членами сім'ї загиблого ветерана) та розділений на дві частини (розділи). Першу присвячено найактуальнішим запитанням ветеранів у кримінальному праві (процесі), стандартам взаємодії адвоката з ветеранами та загальним практичним порадам. Друга частина містить аналіз актуальної судової практики щодо військових злочинів, закріплених у національному законодавстві.

Довідник містить поради, що стосуються комунікації з ветеранами в процесі надання правової допомоги, особливостей співпраці адвоката щодо підозри (обвинувачення) у вчиненні особою військових злочинів, а також особливостей воєнних злочинів та відповідальності за їх вчинення.

Інформація з довідника зацікавить адвокатів (особливо — фахівців системи безоплатної правової допомоги), які співпрацюють із ветеранами, членами їхніх сімей, юристів, правозахисників та представників громадських організацій, які надають первинну правову допомогу таким особам.

Громадська організація «Всеукраїнська правозахисна організація «Юридична сотня» висловлює щире подяку донору проекту — Програмі ООН із відновлення та розбудови миру.

Авторський колектив:

1. Юлія Морій, директорка ГО «Юридична сотня».
2. Вікторія Івасик, координаторка аналітико-адвокаційного центру ГО «Юридична сотня».
3. Марія Звягінцева, експертка ГО «Юридична сотня».
4. Вікторія Фацієвич, експертка ГО «Юридична сотня».
5. Наталія Шумінська, експертка ГО «Юридична сотня».
6. Вікторія Климович, експертка ГО «Юридична сотня».
7. Марія Островська, адвокат, Голова Комітету НААУ з питань координації надання правової допомоги учасникам АТО, членам їх родин та переселенцям.
8. Леся Кляровська, адвокат.
9. Максим Тимочко, експерт Української Гельсинської спілки з прав людини.

Розділ I. Співпраця адвоката з ветераном у кримінальному провадженні

Найпоширеніші запитання щодо захисту в кримінальних провадженнях

1. Чи є обвинувальний вирок підставою для звільнення?

Військовослужбовці звільняються зі строкової військової служби у зв'язку з набранням законної сили обвинувальним вироком суду, яким призначено покарання у виді позбавлення волі, обмеження волі або позбавлення військового звання. Контракт про проходження військової служби (в умовах особливого періоду) розривається у зв'язку з набранням законної сили обвинувальним вироком суду, яким призначено покарання у виді позбавлення волі, обмеження волі, позбавлення військового звання чи позбавлення права займати певні посади.

НПА: Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» №2232-ХІІ від 25.03.1992.

2. Чи може бути накладена і кримінальна, і дисциплінарна відповідальність за одне правопорушення?

Відповідно до ст. 61 Конституції України ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. За загальним правилом виділяють чотири види юридичної відповідальності: дисциплінарна, кримінальна, адміністративна, цивільно-правова. Дисциплінарна відповідальність за вчинення кримінально каранних діянь не передбачена, оскільки єдиний вичерпний перелік діянь, які є злочинами, та відповідних покарань визначається лише Кримінальним кодексом України, а не відповідним статутом.

НПА: Закон України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України» №551-ХІV від 24.03.1999.

Зверніть увагу! Дія цього статуту поширюється також на осіб, звільнених з військової служби з правом носіння військової форми (під час її носіння), а також на військовослужбовців Служби зовнішньої розвідки України, Служби безпеки України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Управління державної охорони України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, органів спеціального призначення з правоохоронними функціями.

3. Як дізнатися, чи погашена/знята судимість?

Особа визнається такою, що має судимість, із моменту набрання законної сили обвинувальним вироком. Закон встановлює строки, після спливу яких особа вважається несудимію. Ці строки визначаються КК України залежно від тяжкості вчиненого злочину, виду призначеного покарання, умов його відбуття тощо. Погашення судимості – це форма припинення судимості, що відбувається автоматично, за умов, визначених законом, та зі спливом встановлених строків. Для погашення судимості не потрібно вчиняти ніяких додаткових дій. Питання про зняття судимості з особи, що відбула покарання, за її клопотанням розглядається судом, який ухвалив вирок. Зняття судимості допускається лише після закінчення не менше як половини строку погашення судимості, встановленого КК України (не застосовується в разі вчинення умисних тяжких, особливо тяжких та корупційних злочинів).

Зверніть увагу! Зняти можна лише непогашену судимість.

Перевірити погашення/зняття судимості можна за допомогою довідки МВС. Довідку про несудимість у сервісних центрах МВС можна замовити у два способи:

- онлайн на сайті hsc.gov.ua;
- безпосередньо в зручному сервісному центрі МВС.

Проте готову довідку можна отримати лише в паперовому варіанті (після пред'явлен-

ня документа, що посвідчує особу).

Зверніть увагу! Довідки, видані після 01.02.2017, можна перевірити на порталі МВС: wanted.mvs.gov.ua/test/

Взаємодія з адвокатом із системи безоплатної правової допомоги

В Україні, за статистикою, понад 383 тисячі осіб мають статус учасника бойових дій лише внаслідок безпосередньої участі в АТО/ООС. Приблизно десять тисяч осіб з родин загиблих учасників АТО/ООС мають статус члена сім'ї загиблого. Кожен з них має право на безоплатну правову допомогу відповідно до чинної редакції Закону України «Про безоплатну правову допомогу» №3460-VI від 02.06.2011¹. Адвокати системи безоплатної правової допомоги все частіше стикаються із захисом прав та інтересів ветеранів. Не можна забувати, що після звільнення з військової служби ветерани та члени їхніх сімей потребують вирішення низки правових проблем.

Для надання своєчасної та якісної БПВД в необхідному обсязі затверджені **стандарти**, якими мають керуватися адвокати під час її надання суб'єктам права на таку допомогу². Такі стандарти дають можливість адвокату скласти чіткий алгоритм дій для допомоги конкретному клієнту, а клієнт натомість має можливість контролювати процесуальні дії адвоката.

Протягом години з моменту реєстрації повідомлення про затримання особи регіональний центр призначає адвоката для надання їй БВПД шляхом видання йому відповідного доручення, а адвокат, зі свого боку, протягом години з моменту отримання такого доручення повинен прибути до затриманої особи для проведення з нею конфіденційного побачення³. Адвокат може залучатися як для здійснення захисту (за призначенням), так і для проведення окремої процесуальної дії.

Фахова правова допомога надається з будь-яких правових питань (оскарження дій, рішень або бездіяльності службових осіб, ініціювання перегляду справи за нововиявленими обставинами, розгляд питань про умовно дострокове звільнення тощо).

Окремі стандарти доказування в кримінальному провадженні

Стандарт доказування вини «поза розумним сумнівом» — закріплений у ч. 2 статті 17 КПК України. Прикладом застосування є висновок Верховного Суду в справі №545/1642/15-к від 13.03.2019⁴ (щодо недоведеності умислу на вчинення вбивства органом досудового розслідування з огляду на поведінку обвинуваченого після нанесення удару потерпілому).

Окрім цього в кримінальному процесі можна виокремити такі стандарти: обґрунтованої підозри, достатності підстави, а також вагомого переконання. Поняття обґрунтованої підозри чинним кримінальним процесуальним законодавством не наведено, однак Європейський суд із прав людини дає таке визначення: ««...наявність «обґрунтованої підозри» передбачає наявність фактів або інформації, які могли б переконати об'єктивного спостерігача в тому, що відповідна особа могла таки вчинити злочин, однак те, що можна вважати «обґрунтованим», залежить від усіх обставин...»⁵.

Стандарт достатності (розумності) підстави передбачає формування висновку на стадії кримінального провадження на підставі оцінки сукупності доказів (даних, інформації).

1 Закон України «Про безоплатну правову допомогу» №3460-VI від 2 червня 2011 року [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17)

2 Наказ Міністерства юстиції України від 25.02.2014 №386/5 «Про затвердження стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги в кримінальному процесі». [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14)

3 Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. №1363 «Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою». [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BE](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2011-%D0%BE)

4. Постанова Верховного Суду від 13.03.2019 в справі № 545/1642/15-к. [URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/80521824?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_campaign=Verdictum_text&utm_content=jl01&ga=2.232318815.1789678869.1590736836-680758408.1590063780](https://verdictum.ligazakon.net/document/80521824?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_campaign=Verdictum_text&utm_content=jl01&ga=2.232318815.1789678869.1590736836-680758408.1590063780)

5. CASE OF FOX, CAMPBELL AND HARTLEY v. THE UNITED KINGDOM (Application no. 12244/86). [URL: http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57721](http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57721)

Прикладом застосування стандарту достатності підстав у КПК України можна вважати норми, присвячені застосуванню запобіжних заходів (ст. 194, 196 КПК України).

Стандарти «вагомого переконання» та «переконання за більшою вірогідністю» передбачають ситуацію, коли висновок про існування стверджуваної обставини з урахуванням поданих доказів видається більш вірогідним, чим протилежний. Такі стандарти часто застосовують у рамках розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні, безпосередньо в КПК України вони не закріплені⁶.

Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» передбачає доведеність фактів за сукупністю ознак чи презумпцій, чітких та взаємоузгоджених. Ілюстрацією цього стандарту є справа ЄСПЛ «Кобець проти України», де Суд зазначив, що доведення поза розумним сумнівом «має впливати із сукупності ознак чи неспростовних презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою»⁷.

Деякі практичні аспекти надання правової допомоги ветеранам

Вчинення злочину в умовах особливого періоду

Варто пам'ятати, що відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за окремі військові злочини» від 12.02.2015 № 194-VIII до складу військових злочинів було додано окрему частину із кваліфікуючою ознакою: вчинення діяння «в умовах особливого періоду», чим була посилена відповідальність суб'єктів вчинення військових злочинів.

Однак ці норми діють не з моменту настання особливого періоду — 18.03.20148, і не з моменту прийняття зазначеного Закону — 12.02.2015, а з моменту набуття ним чинності (опублікування) — 05.03.2015. Навіть якщо військовослужбовець вчинив злочин під час дії особливого періоду, але до набрання чинності відповідних змін до КК України, він нестиме відповідальність за загальним правилом частини першої відповідної статті, якщо в діянні немає інших кваліфікуючих ознак.

Донецьким апеляційним судом 06.12.2018 в справі №221/6982/17 було враховано вчинення злочину в умовах особливого періоду як кваліфікуючу ознаку (злочин було вчинено у 2018 році). За самовільне залишення військової частини військовослужбовця було притягнуто до відповідальності за ч. 3 статті 407 КК України. Прокурор подав апеляцію, в якій просив скасувати вирок суду першої інстанції у зв'язку з неправильним застосуванням КК України, адже в період вчинення злочину діяв особливий період, а тому дії військовослужбовця потрібно кваліфікувати за ч. 4 статті 407 КК України.

Вирок суду першої інстанції в частині призначеного покарання за частиною 3 було скасовано, військовослужбовця визнано винним у злочині, передбаченому частиною 4 статті 407 КК України⁹.

Важливою є справа №233/514/16-к¹⁰, яка розглядалася Верховним Судом 05.02.2019 і стосувалася добровольців батальйону «Айдар», звинувачених у розбій та посяганні на життя співробітника правоохоронних органів. У зоні проведення антитерористичної операції добровольці затримали особу без документів, які посвідчують особу, зі зброєю. Затриманий виявився співробітником МВС. Згідно з вироком суду першої інстанції військовослужбовці були визнані винними в тому, що незаконно позбавили волі особу та заволоділи його транспортним засобом. У касаційній скарзі особи зазначали, що діяли відповідно до повноважень, визначених ЗУ «Про боротьбу з тероризмом». Верховний Суд, ухвалюючи остаточне рішення, вказав, що юридична оцінка всіх описаних у вирокі діянь, за які було засуджено осіб, здійснена з огляду на загальний суб'єкт вчинення

6.Слюсарчук Х. Р. Стандарти доказування в кримінальному провадженні. Дис. на здобуття ступ. канд.. юр. наук / 12.00.09, 2017. 258 с.

7.Справа «Кобець проти України» (Заява N 16437/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_320#Text

8 Відповідно до Указу Президента «Про часткову мобілізацію» від 17 березня 2014 року №303/2014, затвердженого Законом України від 17 березня 2014 року № 1126-VII

9 Вирок Донецького апеляційного суду від 06 грудня 2018 року в справі №221/6982/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78351737>

10 Постанова Верховного Суду від 05 лютого 2019 року в справі №233/514/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79745329>

злочину, а не спеціальний, відповідно до Розділу XIX КК України «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)», суб'єктом яких є військовослужбовці Збройних Сил України. Справу було направлено на новий розгляд. Суд частково задовольнив касаційні скарги і скасував вирок Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 07.12.2017 та ухвалу Апеляційного суду Донецької області від 14.05.2018, і призначив новий розгляд у суді першої інстанції.¹¹ Захисники, окрім іншого, наголошували на неможливості застосування для кваліфікації вчиненого будь-яких інших норм КК України, окрім тих, які розміщені в розділі XIX зазначеного кодексу.

Розрізнення адміністративного та кримінального правопорушення

Варто пам'ятати, що відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців та деяких інших осіб» №1952–VIII від 16.03.2017 Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнено новою Главою 13-Б «Військові адміністративні правопорушення». Це не означає, що лише за відсутності в КК України відповідної диспозиції кримінального правопорушення діяння військовослужбовця кваліфікуватиметься як адміністративне. Зміни до КУпАП надають адвокатам приводи та підстави для більш прискіпливого аналізу складу злочину та адміністративного правопорушення з урахуванням фактичних обставин (конкретних особливостей) справи.

З моменту набрання чинності цим нормативним актом потрібно аналізувати наявність/ступінь суспільної небезпеки правопорушення й аналізувати диспозицію норми на предмет її належності не до кримінального, а до адміністративного військового правопорушення. Адже межа між цими видами порушень тонка.

Апеляційним судом Тернопільської області в справі №607/16388/14-к 01.04.2015 було розглянуто скаргу щодо подвійного притягнення військовослужбовця до відповідальності за одне й те саме діяння (кримінальної та адміністративної). Проте суд цілком обгрунтовано визнав, що *«посилання захисника про те, що обвинуваченого двічі притягнуто до відповідальності за одне й те саме правопорушення, вчинене 15.06.2014, колегія суддів вважає безпідставним. Протокол про адміністративне правопорушення №8 від 16.06.2014 складений службою військового правопорядку за адміністративне правопорушення, передбачене ч.1 ст. 178 КУпАП, а саме за знаходження в громадському місці в нетверезому вигляді. Цей протокол підтверджує той факт, що обвинувачений, вчиняючи злісну непокору, перебував у стані алкогольного сп'яніння. Ця обставина була врахована судом першої інстанції під час визначення обставин, які обтяжують покарання»*¹². В аналізованій справі притягнення до адміністративної відповідальності слугувало лише підтвердженням обтяжуючої обставини вчиненого особою злочину (непокори).

Психологічний стан підзахисного

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) — це хронічне порушення психічного стану, що може розвинути після травматичної події (зокрема, у ветеранів чи цивільних осіб, які перебувають у зоні збройного конфлікту, свідків терористичних актів тощо). Приблизно 8 % чоловіків та 20 % жінок, що пережили травматичні події, мають ПТСР¹³. Такий стресовий розлад може бути передумовою (чинником) сильного душевного хвилювання. Однак, якщо це використовується в якості чинника для пом'якшення відповідальності клієнта, адвокату (за згодою клієнта) потрібно наполягати на проведенні психологічної (або комплексної психолого-психіатричної) експертизи.

За результатами дослідження Центру психодіагностики та психокорекції дезадаптаційних та кризових станів лише у 2 % комбатантів не було виявлено певних розладів. У 33 % такі розлади мали психогенний характер, тобто були отримані виключно через психотравму¹⁴.

¹¹ Верховний Суд звільнив з-під варті трьох добровольців батальйону «Айдар». Судова влада України. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/642659/>

¹² Ухвала Апеляційного суду Тернопільської області від 01.04.2015 року в справі №607/16388/14-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44592708#>

¹³ Що треба знати про посттравматичний стресовий розлад. Міністерство охорони здоров'я України. <https://moz.gov.ua/article/health/scho-treba-znati-pro-posttravmatichnij-stresovij-rozlad>

¹⁴Лавриненко І. Доля комбатанта: вбивство і ПТСР. Ракурс. URL: <https://racurs.ua/ua/2512-dolya-kombatanta-vbyvstvo-i-ptsr.html>

04.12.2019 Верховний Суд в справі №158/3103/18 підтвердив, що, відповідно до висновків суду першої інстанції, перебування особи в стані ПТСР під час вчинення злочину може свідчити про її неосудність. *«Відповідно до висновку амбулаторної судової комплексної психолого-психіатричної експертизи особа страждає на психічний розлад у формі посттравматичного стресового розладу та потребує направлення до медичного закладу. Суд першої інстанції визнав, що особа вчинила діяння, яке підпадає під ч.1 ст.115 КК України в стані неосудності»¹⁵. Однак касаційна скарга щодо перегляду госпіталізації до закладу із суворим наглядом залишилася без задоволення.*

Зазначимо, що встановлення в обвинуваченого наявності ПТСР не завжди сприяє пом'якшенню чи звільненню від покарання та незастосуванню покарання з огляду на інші фактичні обставини справи.

25.09.2019 в справі №509/4910/17 Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції, який звільнив обвинуваченого від відбування основного покарання з випробуванням серед іншого й через наявність ПТСР, зазначивши таке: *«не знижує суспільної небезпечності вчиненого злочину і стан здоров'я засудженого. Встановлення діагнозу посттравматичного стресового розладу, тривалого агрипнічного синдрому не позбавляє права керування транспортним засобом, але за своїм змістом такі захворювання вимагають (якщо порівняти з іншими водіями) вживати більших заходів суб'єктивного контролю над своєю поведінкою під час керування транспортним засобом з огляду на те, що вказані психічні розлади характеризуються порушеннями циклу сну та підвищеною чутливістю до стресових ситуацій»¹⁶.*

Зверніть увагу! Кожен учасник бойових дій має право на безоплатну психологічну реабілітацію. Для того, щоб реалізувати цю можливість, потрібно звернутись із заявою та документом, який підтверджує відповідний статус особи, до органу соціального захисту населення за місцем проживання (реєстрації). Це передбачено постановою КМУ від 27.12.2017 №1057 «Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності».

Застосування Європейської Конвенції з прав людини та основоположних свобод до військових адміністративних правопорушень. Критерії для визначення терміну кримінального обвинувачення.

Автори цього посібника свідомо передбачили в ньому підрозділ, присвячений військовим адміністративним правопорушенням. Причиною цього була необхідність роз'яснення адвокатам системи БПД особливостей застосування Конвенції, які мають надзвичайно важливе практичне значення.

Як відомо, Конвенція містить значну кількість автономних термінів, сутність яких полягає в тому, що вони не залежать від їхнього визначення та кваліфікації на національному рівні. Існування автономних термінів пов'язується з двома основними причинами. По-перше, національні правові системи держав-учасниць можуть мати різний погляд на ті чи інші правові терміни, а тому задля забезпечення єдиного підходу застосування Конвенції виникає потреба в їх уніфікації. По-друге, автономне тлумачення термінів необхідне для того, аби не допустити ситуації, за якої держави можуть визначати певні процедури в національному праві таким чином, аби ухилитися від дотримання прав, гарантованих Конвенцією¹⁷. Серед термінів Конвенції, які Європейський суд із прав людини тлумачить автономно, наприклад є: "закон", "кримінальне обвинувачення", "кримінальне правопорушення", "суд", "арешт / затримання", "цивільний спір" тощо.

До прикладу, спробуємо проаналізувати перше речення частини 1 статті 6 Конвенції: *"1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість*

¹⁵ Постанова Верховного Суду від 4 грудня 2019 року в справі №158/3106/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86241446>

¹⁶ Постанова Верховного Суду від 25 вересня 2019 року в справі №509/4910/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84583352>

¹⁷ Human Rights and Criminal Justice/Ben Emmerson, Andrew Ashworth, Alison Macdonald, Mark A. Summers / Sweet & Maxwell, 2012.

Власне, саме в § 82 рішення в справі Енгеля ЄСПЛ сформував три основні критерії, які дозволяють визначити характер обвинувачення як “кримінального”, а саме: (1) кваліфікація за національним правом; (2) характер правопорушення; (3) суворість покарання, яке може бути застосоване до особи.

(1). Кваліфікація діяння за національним правом

Як зазначив Суд, цей критерій вважається відправною точкою. Якщо діяння кваліфікується за національним законодавством як кримінальне, то воно автоматично вважається “кримінальним” у розумінні Конвенції. Однак, якщо діяння кваліфікується інакше, наприклад як дисциплінарний чи адміністративний проступок, то для застосування статті 6 Конвенції в її кримінальному аспекті визначальними будуть наступні два критерії.

(2). Характер правопорушення

Визначаючи характер правопорушення, який, на думку Суду, є набагато більш значущим чинником, до уваги можуть братися такі обставини як:

- чи має правова норма репресивну (або стримуючу) функцію¹⁹;
- у який спосіб подібні провадження кваліфіковані в інших Державах-учасницях Ради Європи²⁰;
- чи залежить засудження особи до будь-якого покарання від доведення вини²¹.

(3). Суворість покарання, яке може бути застосоване до даної особи.

При застосуванні даного критерію до уваги береться не те покарання, яке фактично було накладено на особу, а максимальне покарання, передбачене санкцією відповідної статті, яка встановлює той чи інший рівень юридичної відповідальності²².

При цьому другий та третій критерії самі по собі не є кумулятивними, тобто вони можуть застосовуватись окремо або ж альтернативно. Однак у випадку, коли дослідження цих двох критеріїв не дає можливості дійти висновку про кримінальну природу обвинувачення, то Судом допускається кумулятивний підхід, який передбачає одночасно врахування і характеру правопорушення, і суворості покарання²³.

Зважаючи на вищесказане в КУПАП розділ 13-Б присвячено військовим адміністративним правопорушенням, які, з урахуванням критеріїв Енгеля, можуть підпадати під поняття кримінального обвинувачення в розумінні Конвенції. Серед них:

- невиконання законних вимог командира (начальника);
- самовільне залишення військової частини або місця служби (серед покарань — арешт з утриманням на гауптвахті);
- порушення правил поведіння зі зброєю, а також боєприпасами, вибуховими, іншими речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення.

Таким чином, критерії Енгеля мають важливе практичне значення в національній судовій практиці при розгляді справ про вчинення адміністративних правопорушень військовослужбовцями. Наприклад, в справі № 487/1389/20 від 31.03.2020 року, розглядаючи адміністративне правопорушення (недбале ставлення військової службової осо-

19.Рішення в справі Öztürk v. Germany від 21.02.1984 року, скарга № 8544/79, § 53;

20.Там само, § 53;

Більш детально про чинники, які застосовуються ЄСПЛ при визначенні кримінального характеру правопорушення див. Довідник із застосування статті 6 Європейської конвенції з прав людини / Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект). Джерело https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf

21.Рішення в справі Benham v. United Kingdom від скарга № 19380/92, § 56;

Більш детально про чинники, які застосовуються ЄСПЛ при визначенні кримінального характеру правопорушення див. Довідник із застосування статті 6 Європейської конвенції з прав людини / Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект). Джерело https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf

22.Рішення в справі Campbell i Fell v The United Kingdom від 28.06.1984 року, §72.

23.Рішення в справі Bendenoun v France, скарга № 12547/86, § 47.

би до військової служби, вчинене в умовах особливого періоду) Заводський районний суд м. Миколаєва зазначив, що *“системний аналіз норм ч. 2 ст. 172-15 КупАП України, якій кореспондують норми ст. 425 КК України, та відповідальність за якою поширюється на невизначене коло осіб і передбачає арешт з утриманням на гауптвахті на строк від семи до десяти днів, тобто реальне позбавлення волі на певний строк, дозволяє дійти до висновку, що за своєю суттю це є кримінальним порушенням/обвинуваченням”* (за *“критеріями Енгеля”*)²⁴.

У даному випадку ми можемо спостерігати класичний випадок, коли суд правильно застосовує *критерії Енгеля*, так як при розгляді справи суддя оцінив природу правопорушення (*“поширюється на невизначене коло осіб”*) та суворість покарання (*“передбачає арешт з утриманням на гауптвахті”*).

.....
24.Постанова Заводського районного суду м. Миколаєва № 487/1389/20 від 31.03.2020. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89098530>

Розділ II. Військові злочини. Захист ветеранів у кримінальних справах

Військовими злочинами визнаються передбачені розділом XIX Кримінального кодексу України злочини проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів. Таке законодавче визначення передбачає наявність спеціального об'єкта й суб'єкта посягання та власне протиправність того діяння, на яке вказує норма розділу XIX КК України. За відсутності хоча б однієї з названих ознак діяння не може бути кваліфіковане як військовий злочин. Наприклад, не містять усіх необхідних елементів складу військового злочину ті діяння, що не посягають на встановлений порядок несення військової служби (крадіжка приватного майна або хуліганство на території військової частини), або такі, що хоча б і посягали на військовий правопорядок, але вчинені *працівниками* Збройних Сил України або інших військових формувань²⁵.

У разі кваліфікованих дій адвоката часто вдається принаймні покращити становище підозрюваного (обвинуваченого).

У довіднику розглянемо найпоширеніші військові злочини.

Самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України або 172¹¹ КУпАП)

Актуальні запитання

Самовільне залишення частини (СЗЧ): розмежування адміністративного правопорушення від злочину

Адміністративна відповідальність настає в разі самовільного залишення частини військовослужбовцем-контрактником на **строк до 10 діб** (а також нез'явлення на службу без поважних причин після переведення, відрадження, відпустки або лікування).

Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем (крім строкової служби), а також нез'явлення його вчасно на службу без поважних причин тривалістю **понад десять діб, але не більше ніж місяць**, або хоч **і менше ніж десять діб, але більше ніж три доби, вчинені повторно протягом року**, є складом злочину, передбаченим ст. 407 КК України.

Чи є самовільне залишення частини підставою для звільнення з військової служби?

Під час дії особливого періоду звільнення з військової служби можливе у зв'язку з набранням законної сили обвинувальним вироком суду, яким призначено покарання у виді позбавлення волі, обмеження волі, позбавлення військового звання чи позбавлення права займати певні посади. В умовах особливого періоду санкція статті передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до семи років, тому вчинення цього злочину є підставою для звільнення. Притягнення до адміністративної відповідальності тягне за собою накладення штрафу від сімдесяти до ста сорока п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (1 неоподатковуваний мінімум доходів громадян складає 17 грн) або арешт з утриманням на гауптвахті на строк до семи діб. Такий вид адміністративного стягнення не є підставою для звільнення. Військовослужбовці, до яких застосовано адміністративне стягнення у вигляді арешту, проходять військову службу з урахуванням обмежень, що застосовуються до них згідно з правилами утримання військовослужбовців на гауптвахті, передбаченими Статутом гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України.

НПА: Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» №2232-ХІІ від 25 березня 1992 року, Закон України «Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України» №550-ХІV від 24.03.1999, Указ Президента України №1153/2008 від 10.12.2008 «Про Положення про проходження громадянами України військової служби в Збройних Силах України».

²⁵ Науково-практичний коментар до статті 401 Кримінального кодексу України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK004924>

Чи потрібно продовжити службу за контрактом після повернення зі СЗЧ?

Якщо судом визначено вид покарання, після накладення якого військовослужбовець звільняється з військової служби, контракт про її проходження розривається достроково. В іншому разі до загального строку військової служби, строку вислуги у військовому званні та до строку контракту не зараховується час відбування військовослужбовцем такого покарання, як арешт (крім випадків, передбачених статтею 55 Кримінально-виконавчого кодексу України), строк самовільного залишення військової частини або місця служби на строк понад 10 діб, незалежно від причини залишення, а також час відбування військовослужбовцем покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні. Тобто, якщо контракт не розірвано, військова служба продовжується (без врахування до строку контракту того часу, який військовослужбовець провів у СЗЧ та строку відбування арешту).

НПА: Кримінально-виконавчий кодекс України, Указ Президента України «Про Положення про проходження громадянами України військової служби в Збройних Силах України» №1153/2008 від 10.12.2008.

Як військовослужбовець обліковується у в/ч, поки він у СЗЧ?

Військовослужбовці строкової військової служби, які самовільно залишили військової частини, **у триденний строк з моменту залишення частини знімаються з усіх видів забезпечення**. Підставою для виключення військовослужбовців, які самовільно залишили військовою частину, зі списків особового складу наказами по стройовій частині є повідомлення органів досудового розслідування, прокуратури, суду.

Виключення зі списків особового складу здійснюється наказом щодо осіб, які самовільно залишили військові частини або місце служби, та тих, що не з'явилися в строк без поважних причин на службу в разі призначення, переміщення, з відраджень, відпустки, навчання або закладів охорони здоров'я тривалістю понад три доби, після з'ясування причин залишення ними (неповернення) військової частини та порушення кримінальної справи, **але не раніше ніж через три місяці** після закінчення встановленого строку відраджень, відпустки, лікування, навчання або самовільного залишення військової частини. Протягом цього часу вони вважаються тимчасово відсутніми й обліковуються в штабі військової частини в книзі обліку тимчасово відсутнього й тимчасово прибулого до військової частини особового складу в окремому розділі.

НПА: наказ Міністерства оборони України від 26.05.2014 №333 «Про затвердження Інструкції з організації обліку особового складу Збройних Сил України».

Кваліфікуючою ознакою цього злочину серед інших є також його вчинення в умовах особливого періоду.

Зверніть увагу! Відповідно до Закону України «Про оборону України» №1932–XII від 06.12.1991 та Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» №3543–XII від 21.10.1993 особливим періодом є період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців щодо прихованої мобілізації, чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та **охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій**²⁶.

Самовільне залишення частини (судова практика)

Кримінальна справа	Справа про адміністративне правопорушення
---------------------------	--

²⁶ Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» №3543-XII від 21 жовтня 1993 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>

У вирокі **Цюрупинського районного суду від 23.03. 2020 в справі № 664/3794/19** суд взяв до уваги вчинення особою самовільного залишення частини саме в умовах особливого періоду. «Військовослужбовець внаслідок сварки з дружиною самовільно покинув військовою частину та поїхав до Одеської області, після цього повернувся до військової частини самостійно. При призначенні обвинуваченому виду та міри покарання суд враховує характер та ступінь суспільної небезпеки вчиненого, сукупність обставин, що пом'якшують покарання, відсутність обставин, що обтяжують покарання, особу винного, його характеристику за місцем проходження служби, визнання вини, перше притягнення до кримінальної відповідальності, наявність на утриманні малолітньої дитини, невеликий строк відсутності за місцем служби, прийняття участі в антитерористичній операції на території Донецької та Луганської областей, тяжкість вчиненого і вважає, що з метою виправлення обвинуваченого та запобігання вчинення ним нових злочинів слід призначити мінімальне покарання у виді позбавлення волі в межах санкції ч. 4 ст. 407 КК України, зі звільненням від відбування покарання з випробуванням з встановленням іспитового строку, оскільки суд вважає, що його виправлення можливе без реального відбування покарання.»²⁷ .

Житомирським апеляційним судом 23.03.2020 (справа №293/12/20) було розглянуто скаргу на рішення суду першої інстанції щодо відповідальності офіцера за ст. 172-11 КУпА України. «В апеляційній скарзі військовослужбовець посилається на те, що 28.12.2019 з усної телефонної згоди військового комісара Черняхівського РВК він був відсутній на службі з поважних причин – у зв'язку з перебуванням у першій половині дня в Черняхівському районному суді Житомирської області в справі № 293/2197/19 та перебуванням у другій половині дня в прокуратурі Житомирської області в м. Житомирі та в прокуратурі Червоноармійського району. Твердить, що інші дні до 02.01.2020 були вихідними та святковими»²⁸. Перевіривши матеріали справи, суд зробив висновок, що в цій справі поза розумним сумнівом не доведено винність військовослужбовця в умисному самовільному залишенні 28.12.2019 без поважних причин місця служби – Черняхівського РВК. Справу було закрито за відсутністю складу адміністративного правопорушення. Окремо суд апеляційної інстанції вказав на недоліки протоколу про адміністративне правопорушення, зміст якого не узгоджувався з диспозицією статті 172-11 КУпА України.

²⁷ Вирок Цюрупинського районного суду від 23 березня 2020 року в справі № 664/3794/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88372635>

²⁸ Постанова Житомирського апеляційного суду від 23.03.2020 року в справі №293/12/20. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88346561>

<p>Дружківським міським судом Донецької області від 20.03.2020 в справі № 229/5248/19 було винесено вирок особі, яка здійснила СЗЧ тривалістю понад один місяць. «07.07.2019, через сімейні обставини, самовільно залишив військову частину А 4165, яка розташована в м. Дружківка, та до 20.08.2019 проводив час на власний розсуд»²⁹. Суд встановив звільнення від відбування покарання з випробуванням, оскільки, на думку суду, обвинувачений активно сприяв розкриттю злочину, продемонстрував дієве каяття, а тому не потребує покарання у вигляді його ізоляції від суспільства.</p>	<p>Одеським апеляційним судом 28.02.2020 (справа № 522/20004/19) було закрито справу про адміністративне правопорушення у зв'язку з відсутністю складу правопорушення через те, що суд першої інстанції притягнув особу до відповідальності за вчинення порушення за ст. 172-11, тоді, як протокол про вчинення адміністративного правопорушення (складений без дотримання усіх процесуальних вимог) стосувався порушення, передбаченого ст. 172-18 КУпАП (порушення правил несення прикордонної служби). Одеський апеляційний суд зазначив, що «у разі, коли викладена в протоколі фабула адміністративного правопорушення не відображає всіх істотних ознак складу правопорушення, суд не має права самостійно редагувати її, а так само не може відшукувати докази на користь обвинувачення, оскільки це становитиме порушення права на захист (особа не може належним чином підготуватися до захисту) та принципу рівності сторін процесу (особа має захищатися від обвинувачення, яке підтримується не стороною обвинувачення, а фактично судом)»³⁰.</p>
<p>Кам'янець-Подільський міськрайонний суд 20.03.2020 в справі № 676/3674/19, розглядаючи аналогічний випадок та зазначивши, що військово-службовець «з метою тимчасово ухилитись від несення обов'язків військової служби, через особисту недисциплінованість та несумлінне ставлення до виконання своїх службових обов'язків, в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, самовільно залишив територію військової частини та вибув до місця свого постійного проживання»³¹, прийшов до висновку про можливість затвердження угоди про визнання винуватості з огляду на щире каяття.</p>	<p>Рівненським апеляційним судом 28.01.2020 в справі № 569/20807/19 було закрито провадження за відсутності події і складу адміністративного правопорушення, тому що «як з'ясовано в судовому засіданні, військовослужбовець 04.11.2019 не міг залишити військову частину, оскільки через незадовільний стан здоров'я не знаходився на її території, що підтверджується записом лікаря-травматолога від 05.11.2019»³².</p>

²⁹ Вирок Дружківського міського суду Донецької області від 20 березня 2020 р. в справі № 229/5248/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88333685>

³⁰ Постанова Одеського апеляційного суду від 28.02.2020 року в справі № 522/20004/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88137019>

³¹ Вирок Кам'янець-Подільського міськрайонного суду від 20 березня 2020 року в справі № 676/3674/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88347119>

³² Постанова Рівненського апеляційного суду від 28 січня 2020 року в справі № 569/20807/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87269564>

Богунський районний суд м. Житомира 19.03.2020 в справі №295/7836/17

виніс вирок військовослужбовцю, який перебував у СЗЧ два рази, кожен з яких тривав більше двох місяців, «обов'язки за посадою не виконував, перебуваючи поза межами військової частини органи державної влади або правоохоронні органи, зокрема органи військового управління, про свою належність до військової служби, про вчинене ним ухилення від неї та його причини не повідомляв та проводив час на власний розсуд»³³, проте потім повернувся до частини і розпочав виконання службових обов'язків. Особу було засуджено до 3 років позбавлення волі.

Про використання вільного часу на власний розсуд у своєму вироку від **18.03.2020 в справі №303/6628/19** зазначив і **Мукачівський міськрайонний суд**³⁴. Йшлося про неприбуття військовослужбовця до військової частини після закінчення лікування.

Розглядаючи справу, **Приморський районний суд м. Маріуполя 19.03.2020 в справі №266/6596/19** визначив, що військовослужбовець «... з мотивів небажання переносити труднощі військової служби, через особисту недисциплінованість та несумлінне ставлення до виконання своїх службових обов'язків, без відповідних дозволів командирів та начальників, вчинив протиправну дію: самовільно залишив військову частину, а вільний час використовував на власний розсуд за місцем проживання, не пов'язуючи його з виконанням обов'язків військової служби, до 28 жовтня 2019 року, до моменту самостійного прибуття до військової комендатури Маріупольського гарнізону та фактичного припинення останнім зазначеного кримінального правопорушення»³⁵. Причому в цьому разі особа вже була засуджена за ст. 407 КК України, судимість на момент винесення вироку (19.03.2020) не була погашена чи знята. Проте суд призначив більш м'яке покарання, ніж передбачено законом (1 рік позбавлення волі).

33 Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 19.03.2020 р. в справі №295/7836/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88300276>

34 Вирок Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 18 березня 2020 року в справі №303/6628/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88283279>

35 Вирок Приморського районного суду м. Маріуполя від 19 березня 2020 року в справі №266/6596/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88311230>

Дезертирство (ст. 408 КК України)

Відмінність дезертирства від самовільного залишення частини насамперед полягає в меті вчинення злочину: в разі дезертирства військовослужбовець має намір ухилитися від військової служби не протягом певного періоду часу, (місяця, двох місяців тощо, тобто не тимчасово), а ухилитися від військової служби взагалі, назавжди³⁶.

12.02.2020 в справі №676/3496/19 апеляційний суд Хмельницької області вказав, що рішення суду першої інстанції в частині покарання не відповідає тяжкості вчиненого злочину. *«Військовослужбовець... жодної дії для повернення до військової служби не вжив і такого наміру не має, водночас переховувався від кримінальної відповідальності. Будь-якої допомоги щодо встановлення обставин кримінальних правопорушень обвинувачений органам досудового розслідування не надав. Усі обставини дезертирства були встановлені без участі особи»³⁷*. Тобто суд першої інстанції недостатньо дослідив усі обставини вчиненого.

Верховним Судом 20.06.2019 в справі №753/24070/16-к було підтверджено висновки судів першої та апеляційної інстанції щодо доведеності вини особи у вчиненні державної зради і дезертирства. Суд зробив висновок, що *«особа самовільно залишила військову частину та звернулася із заявами до командування Чорноморського флоту Російської Федерації з проханням захарувати її до лав Збройних Сил Російської Федерації»³⁸*.

Чаплинський районний суд Херсонської області 06.12.2018 в справі №665/1820/18 відмовив у застосуванні покарання за сукупністю вироків в справі про дезертирство особи, вчинене внаслідок неприяних стосунків із командиром. Під час розгляду справи судом першої інстанції обвинувачений пояснив, що під час відпустки *«прибувши додому, мав SMS-переписку з командиром та декілька разів телефонував йому щодо вирішення питання переведення, однак командир на його дзвінки відповідав, що зайнятий, тому він вирішив не повертатись у військову частину, оскільки вважав, що йому мав прийти лист про переведення»³⁹*.

Цікавою є постанова **Верховного Суду від 31.05.2018 в справі №274/2299/15-к**. У касаційній скарзі захисник посилався на відсутність у діях обвинуваченої особи складу дезертирства, оскільки на момент проходження ним військової служби (за мобілізацією) Законом України «Про військовий обов'язок та військову службу» не було окремо визначено такого виду військової служби як військова служба за призовом під час мобілізації. Проте Верховний Суд звернув увагу, що відповідно до *«статті 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» в редакції, що діяла станом на 29.03.2014, було передбачено, що порядок проходження громадянами України військової служби, їхні права та обов'язки визначаються цим Законом, відповідними положеннями про проходження військової служби громадянами України, які затверджуються Президентом України, іншими нормативно-правовими актами. Відповідно до Указу Президента України «Про часткову мобілізацію», затвердженого Законом № 1126-VII від 17.03.2014, у зв'язку з різким ускладненням внутрішньополітичної обстановки, втручанням Російської Федерації у внутрішні справи України, зростанням соціальної напруги в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі та відповідно до пунктів 1, 17, 20 частини першої статті 106, статті 112 Конституції України було постановлено оголосити та провести часткову мобілізацію на територіях міста Києва та 24 областей, зокрема й Житомирської області. Пунктом 5 вказаного Указу було вказано провести призов військовозобов'язаних, зокрема резервістів, до яких належав ОСОБА_1, для забезпечення потреб Збройних Сил України, Національної гвардії України в обсягах, визначених мобілізаційними планами з урахуванням резерву»⁴⁰*.

³⁶ Методичні рекомендації з порядку підготовки документів, визначених протоколом оперативної наради та Генеральній прокуратурі України від 01.08.2016, для подальшої підготовки повідомлень про кримінальні правопорушення передбачені статтями 407, 408 Кримінального кодексу України - Київ, 2017, 18 с.
³⁷ Вирок Апеляційного суду Хмельницької області від 12 лютого 2020 року в справі №676/3496/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87547617.

³⁸ Постанова Верховного Суду від 20 червня 2019 року в справі №753/24070/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82599973>.

³⁹ Вирок Чаплинського районного суду Херсонської області від 06 грудня 2018 року в справі №665/1820/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78366272>.

⁴⁰ Постанова Верховного Суду від 31 травня 2018 року в справі №274/2299/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74475761>.

Інші доводи касаційної скарги (щодо надання матеріальної допомоги військовій частині під час дезертирства) теж були визнані необґрунтованими, а скарга – залишена без задоволення.

Під час розгляду справи щодо дезертирства **17.12.2015 Донецьким апеляційним судом** було зроблено висновок про вмотивованість скарги прокурора щодо неможливості застосування до засудженого звільнення від покарання з випробуванням, оскільки «суд першої інстанції врахував лише те, що злочин він вчинив уперше й щиро розкався в скоєному. Проте суд не в достатній мірі врахував ступінь тяжкості злочину, обставини його скоєння та дані про особу обвинуваченого. Судом першої інстанції залишено поза увагою те, що злочин, за який засуджено особу, належить до категорії злочинів середньої тяжкості; що він умисно вчинив дезертирство в особливий період функціонування Збройних Сил України під час дії Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» під час несення служби на блокпосту в зоні проведення антитерористичної операції, будучи офіцером Збройних сил України, заступником командира роти»⁴¹.

Аналогічний висновок було зроблено й **Апеляційним судом Закарпатської області 02.03.2015 в справі №303/7141/14-к**, яким було частково задоволено апеляційну скаргу прокурора щодо незастосування ст. 75 КК України, оскільки дезертирство особою було вчинено «в час крайньої необхідності виконання завдання щодо збереження суверенітету й територіальної цілісності України, а отже, дії мають підвищену суспільну небезпеку»⁴².

Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409 КК України)

Склад злочину, передбачений ст. 409 КК України, може здійснюватися для ухилення від військової служби постійно або тимчасово, або ж щодо окремих обов'язків — виїздів на полігони, здійснення бойових чергувань, вибуття безпосередньо до зони АТО/ООС тощо. Ухилення від несення обов'язків військової служби незалежно від того, яким шляхом воно досягнуте, а також відмова від несення таких обов'язків вважаються закінченням злочином із моменту фактичного припинення несення обов'язків військової служби.

27.07.2017 вирок за скоєння такого злочину було винесено **Роздільнянським районним судом Одеської області в справі №498/663/15-к**. Було встановлено, що мобілізована особа повідомила «завідомо неправдиві відомості про нібито його, солдата, госпіталізацію внаслідок хвороби та перебування на стаціонарному лікуванні в Клінічному госпіталі Державної прикордонної служби України та повторно в перших числах лютого 2015 року про нібито продовження перебування на стаціонарному лікуванні. Доводи обвинуваченого щодо необізнаності в тому, що йому було необхідно й у подальшому звернутися до лікарів госпіталю для документального підтвердження його одужання після перенесеної хвороби, суд вважає надуманими й до уваги їх не приймає, оскільки вони повністю спростовуються дослідженими доказами, зокрема, показами свідків (лікарів)»⁴³. Судом обвинуваченого було звільнено від відбування призначеного покарання з випробуванням.

Недбале ставлення до військової служби (ст. 425 КК України та ст. 172¹⁵ КУпАП)

Недбале ставлення до військової служби є злочином, якщо таке діяння заподіяло істотну шкоду або тяжкі наслідки. Якщо тяжких наслідків не заподіяно, таке діяння є адміністративним правопорушенням.

Зверніть увагу! У статтях 425 та 426 КК України істотною шкодою, якщо вона полягає в заподіянні матеріальних збитків, вважається шкода, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а тяжкими наслідками за тієї

⁴¹ Вирок Апеляційного суду Донецької області від 17 грудня 2015 року в справі №233/4529/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54701961>

⁴² Вирок апеляційного суду Закарпатської області від 02.03.2015 року в справі №303/7141/14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43812558>

⁴³ Вирок Роздільнянського районного суду Одеської області від 27.07.2017 в справі №498/663/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67953044>

самої умови вважається шкода, яка в п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Кримінальна справа	Справа про адміністративне правопорушення
<p>29.01.2020 Верховний Суд в справі № 753/22602/16, в якій військового прокурора було засуджено за недбале ставлення до військової служби через неналежне процесуальне керівництво розслідуванням, оскільки він із метою незаконного зменшення обсягу своїх службових обов'язків, з мотивів небажання виконувати свої службові обов'язки в повному обсязі, в умовах особливого періоду неналежно виконував їх, в тому числі й у формі процесуального керівництва, розглянувши касаційну скаргу обвинуваченого, направив справу на новий розгляд до суду першої інстанції, з огляду на те, що рішенням судів першої та апеляційної інстанції «не містять обґрунтованих мотивів відхилення доводів сторони захисту щодо відсутності причинно-наслідкового зв'язку між діянням, яке ставиться у вину, та наслідками у виді заволодіння указаними коштами іншою особою»¹⁰. Крім того, Верховний Суд узяв до уваги доводи захисника обвинуваченого про те, що хоч особа і є військовослужбовцем, не може нести відповідальність за військовий злочин, оскільки інкриміновані йому діяння стосуються правоохоронної діяльності в кримінальному процесі, а не встановленого законом порядку несення або проходження військової служби.</p>	<p>Львівський апеляційний суд 29.01.2020 в справі № 944/4914/19 відмовив у задоволенні апеляційної скарги особи, яку суд притягнув до адміністративної відповідальності за недбале ставлення до військової служби внаслідок неналежного проведення службового розслідування, без вивчення всіх обставин справи та з'ясування дійсного розміру заподіяної шкоди. Було зроблено висновок про правильність кваліфікації діяння військовослужбовця за ст. 172–15 КУпАП України «оскільки він не встановив, якими конкретно неправомірними діями військовослужбовця заподіяно шкоду, вимоги яких нормативних актів за таких умов було порушено, умисно чи з необережності, та з якою метою заподіяно шкоду, умови та причини, що спричинили заподіяння шкоди, та її наслідки, що в подальшому призвело до видання командиром військової частини наказу про притягнення майора до повної матеріальної відповідальності»³⁵.</p>

Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 КК України)

Під викраденням вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв необхідно розуміти протиправне таємне чи відкрите, зокрема й із застосуванням насильства, яке не є небезпечним для життя або здоров'я, чи з погрозою застосування такого насильства, їх вилучення у юридичних або фізичних осіб незалежно від того, законно чи незаконно ті ними заволоділи. Привласнення вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв має місце за умови їх утримання, непервернення власнику особою, якій вони були довірені для зберігання, перевезення, пересилання, надані у зв'язку з виконанням службових обов'язків тощо, або в якій опинилися випадково, чи якою були вилучені в іншої особи, що володіла ними незаконно. Вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв полягає в пред'явленні особі, яка законно чи незаконно ними володіє або у віданні чи під охороною якої вони перебувають, вимоги про їх передачу. Вимагання

⁴⁴ Постанова Закарпатського апеляційного суду від 04.02.2020 в справі № 298/1707/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87604378>

⁴⁵ Постанова Львівського апеляційного суду від 29 січня 2020 року в справі № 944/4914/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87263511>

вважається закінченим складом злочину з моменту пред'явлення вимоги, поєднаної з відповідною погрозою чи насильством⁴⁶.

Розглядаючи справу про обвинувачення особи у скоєнні злочину, передбаченого ст. 410 КК України, **23.05.2019 Житомирський районний суд в справі №278/1638/16-к** визнав, що дії військовослужбовця кваліфікуються за ч. 3 ст. 410 КК України як привласнення військовослужбовцем бойових припасів та іншого військового майна, вчинене в умовах особливого періоду, крім воєнного стану та за ч. 1 ст. 263 КК України як зберігання бойових припасів без передбаченого законом дозволу. Доводи захисника про малозначність вчиненого судом не були визнані поважними, оскільки **«сума привласненого військового майна не є обов'язковою ознакою складу злочину, передбаченого ч. 3 ст. 410 КК України й не впливає на кваліфікацію дій обвинуваченого, а лише може бути врахована під час призначення покарання чи вирішення цивільного позову в разі звернення з таким»⁴⁷.**

09.06.2015 Орджонікідзевський районний суд м. Харкова виніс обвинувальний вирок **в справі №644/5589/15-к** військовослужбовцю за сукупністю злочинів, передбачених ст. 263 та 410 КК України, з огляду на те, що військовослужбовець привласнив бойові припаси *«загальною вартістю 57 грн. 43 коп., продовжуючи свій злочинний намір, діючи умисно, таємно, незаконно, без передбаченого законом дозволу, поклав бойові припаси до своїх особистих речей та незаконно транспортував їх на маршрутному таксі до свого місця проживання та в подальшому за вказаною адресою незаконно зберігав їх»⁴⁸.* З огляду на обставини справи (щире каяття, характеристики обвинуваченого) суд зробив висновок про можливість звільнення від відбування покарання (позбавлення волі) з випробуванням.

Умисне знищення або пошкодження військового майна (ст. 411 КК України)

Для кваліфікації діяння за ст. 411 КК України неважливо, належить військово майно військовій частині/підрозділу, в якій проходить службу конкретний військовослужбовець, чи іншій військовій частині (установі).

Прикладом реальної сукупності злочинів, а саме знищення військового майна з метою викрадення його частини, є кримінальна справа за обвинуваченням військовослужбовця у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 410 та ч. 1 ст. 411 КК України. Відповідно до матеріалів справи він, для особистого збагачення, викрав із телефонного центру вузла зв'язку військової частини радіодеталі з вимірювальних приладів, що містять дорогоцінні метали. З метою вилучення з приладів дорогоцінних металів він умисно знищив 3 вимірювальні прилади, тобто інше військово майно, що належало військовій частині, спричинивши державі збитки на суму 9888,25 грн⁴⁹.

Необережне знищення або пошкодження військового майна (ст. 412 КК України)

Вказане діяння є злочином, якщо було заподіяно шкоду у великих розмірах (мається на увазі саме матеріальна шкода у вигляді реальних збитків та упущеної вигоди) або як якщо було спричинено загибель людей чи інші тяжкі наслідки.

20.01.2016 Донецьким апеляційним судом було задоволено апеляційну скаргу прокурора в **справі №220/1618/15-к** щодо недостатнього врахування судом першої інстанції обставин вчинення злочину військовослужбовцем, який самовільно, у стані алкогольного сп'яніння керував самохідною вогневою установкою, рухаючись за відсутності схеми маршруту та не орієнтуючись на місцевості, здійснив зіткнення з лісовим масивом, після чого маневрування для відшукування проходів між деревами не застосовував, лісовий масив долав не по проробленому проході. Внаслідок зазначених дій при зіткненні з лісовим масивом були пошкоджені агрегати, механізми та озброєння вка-

⁴⁶ За матеріалами Карпенко М. І. Окрема методика розслідування злочинів, передбачених ст. 410 Кримінального кодексу України/ М. І. Карпенко. // Юридична наука. – 2014. – №1. – С. 78 – 91.

⁴⁷ Вирок Житомирського районного суду від 23 травня 2019 року в справі №278/1638/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81928748>

⁴⁸ Вирок Орджонікідзевського районного суду від 09 червня 2015 року в справі №644/5589/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44966985>

⁴⁹ Вирок Військового місцевого суду Житомирського гарнізону від 18 грудня 2009 року //Архів Вінницької спеціалізованої прокуратури з нагляду за додержанням законів у воєнній сфері за 2009 рік

заної самохідної вогневої установки. Суд апеляційної інстанції зазначив, що, оскільки «висновки не відповідають матеріалам кримінального провадження, з яких вбачається, що у ввіреній майору батареї згідно зі штатом перебувало 2 самохідні вогневі установки, а внаслідок його дій фактично було підірвано боєздатність військового підрозділу **на 50 %**. Водночас, незважаючи на спричинення своїми діями військової частини великої матеріальної шкоди, ним не було вжито жодних заходів для відшкодування завданих збитків, окрім того, перебуваючи на військовій службі на офіцерській посаді та перебуваючи в зоні проведення АТО, перебував у стані алкогольного сп'яніння»⁵⁰. Суд зробив остаточний висновок про призначення покарання з тимчасовою ізоляцією від суспільства.

Втрата військового майна (ст. 413 КК України)

Йдеться про майно, яке видано для особистого використання військовослужбовцем (зброя, бойові припаси тощо) або для колективного використання (військова техніка, транспортні засоби тощо). Таке майно видається для службового використання за цільовим призначенням та підлягає поверненню в разі звільнення/переведення/переміщення військовослужбовця.

У справі № 235/7397/15-к, розглядаючи касаційну скаргу особи в **справі № 235/7397/15-к** обвинуваченого у втраті військового майна (а саме зброї, яку військовослужбовець не здав, вибуваючи у відрядження), і в якій він посилався на недотримання щодо нього презумпції невинуватості та фактичного примушування доведення невинуватості, **26.02.2019 Верховний Суд** погодився з вироком першої інстанції, зазначивши, що пояснення особи про «*брак часу на передачу зброї не може стати виправданням необережного ставлення засудженого до правил зберігання військового майна, обов'язок зберігання якого покладалася саме на нього, внаслідок невиконання якої й було втрачено зброю. У зв'язку з цим такі пояснення не можуть усунути кримінальної відповідальності, а навпаки її підтверджують*». Хоча чинним законодавством встановлено, що ніхто не повинен доводити своєї невинуватості, однак у межах змагального судового розгляду кожна зі сторін **не повинна залишати без підтверджень** свої доводи, зокрема й на спростування обвинувачення»⁵¹. Вирок суду, яким встановлено винуватість особи, було залишено без змін.

Порушення правил водіння або експлуатації машин (ст. 415 КК України)

Порушення правил водіння або експлуатації машин є злочином у разі, якщо це спричинило потерпілому середньої тяжкості чи тяжкі тілесні uszkodження або призвело до загибелі потерпілого. Для правильної кваліфікації необхідно встановити належність об'єкта експлуатації до військового майна.

10.03.2020 в справі № 219/13217/19 **Артемівським міськрайонним судом Донецької області** особу було визнано винною у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.415 КК України, з огляду на таке: «*будучи обізнаним із вимогами законодавства, що регламентує порядок виконання військового обов'язку та проходження військової служби, а також Правилами дорожнього руху, не перевірів належним чином і не забезпечив перед виїздом із території базового табору медичної роти військової частини технічно справний стан транспортного засобу, зокрема гальмівної системи військового автомобіля, та, розпочавши рух територією базового табору медичної роти військової частини за кермом технічно несправного автомобіля, допустив наїзд на військовослужбовця, який у той момент перебував у наряді по охороні території підрозділу та забезпечував пропусковий режим автомобільної техніки, у результаті чого потерпілий отримав тілесні uszkodження, які належать до тяжких тілесних uszkodжень, що небезпечні для життя в момент спричинення»⁵². Особу було звільнення від покарання у вигляді позбавлення волі з встановленням випробувального строку (2 роки).*

12.12.2019 Костянтинівським міськрайонним судом Донецької області в справі

⁵⁰ Вирок Донецького апеляційного суду від 20 січня 2016 року в справі №220/1618/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55084458>

⁵¹ Постанова Верховного Суду від 26 лютого 2019 року в справі №235/7397/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80224205>

⁵² Вирок Артемівського міськрайонного суду від 10 березня 2020 року в справі №219/13217/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88085054>

№233/2990/17 було винесено обвинувальний вирок особі відповідно до ч. 1 ст.415 КК України військовослужбовцю, який *«рухаючись на технічно справному транспортному засобі, належним чином не стежачи за дорожньою обстановкою та не реагуючи на її зміну, діючи з необережності, проявляючи злочинну недбалість, не передбачаючи настання суттєво небезпечних наслідків, хоча повинен був і міг їх передбачити, змінив напрямок руху ліворуч та почав виконувати поворот для виїзду на ґрунтовий майданчик, не надавши переваги в русі транспортному засобу, який наближався до нього прямо позуду по головній дорозі, та у зв'язку з виникненням перешкоди у вигляді мотоцикла, негайно не вжив заходів для зменшення швидкості аж до зупинки транспортного засобу, у результаті чого здійснив зіткнення з мотоциклом»⁵³*. За результатом експертизи, водій мотоцикла (цивільна особа) не мав можливості запобігти ДТП. Судом також було частково задоволено цивільний позов потерпілого до військової частини щодо стягнення матеріальної та моральної шкоди, оскільки саме частина є власником транспортного засобу, що є джерелом підвищеної небезпеки.

Аналогічний висновок щодо обов'язку відшкодування цивільної шкоди в рамках кримінального провадження **12.03.2019** зробив **Рівненський районний суд в справі №570/1531/17**, оскільки *«під час скоєння дорожньо-транспортної пригоди водій керував спеціальною машиною за наявності належних правових підстав, оскільки з матеріалів справи та показів свідків вбачається, що він виконував вказівку свого безпосереднього командира. З огляду на викладене, позовні вимоги потерпілого до Військової частини 3002 Національної гвардії України в частині стягнення матеріальної та моральної шкоди підлягають задоволенню»⁵⁴*.

Вносячи обвинувальний вирок особі (за ч. 1 ст. 415 КК України) **28.11.2019 в справі, №263/8710/18 Жовтневий районний суд міста Маріуполя** визначив, що військовослужбовець — водій транспортного засобу —, *«... діючи необережно, проявляючи злочинну недбалість, проявивши неухважність, не переконавшись у безпеці подальших своїх дій, почав відновлювати рух»⁵⁵*, чим заподіяв тілесні ушкодження пішоходу. З огляду на щире каяття та повне відшкодування збитків потерпілому суд застосував звільнення від відбування покарання (у вигляді позбавлення волі) з випробуванням.

Порушення правил польотів або підготовки до них (ст. 416 КК України)

Діяння є злочинним, якщо таке порушення спричинило катастрофу або інші тяжкі наслідки. Виникнення цього злочину можливе не лише під час бойової підготовки, але й під час виконання навчальних, демонстраційних, спеціальних польотів. Під катастрофою в ст. 416 КК України необхідно розуміти зруйнування або пошкодження військового повітряного судна, яке було поєднане з загибеллю хоча б однієї особи із числа членів екіпажу або інших осіб.

В справі №1–3–2008 (вирок від 11.06.2008) Військовим апеляційним судом Центрального регіону України щодо катастрофи літака Су-27, під час якої загинуло 77 людей, із яких 28 неповнолітніх, було травмовано 292 громадянина, з яких 136 неповнолітніх, спричинені великі матеріальні збитки державі та значною мірою підірваний авторитет Збройних Сил України, було зроблено висновок, що *«підсудні ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_8 та ОСОБА_9 підлягають виправданню за інкримінованим їм обвинуваченням в повному обсязі. Згідно з вирокom військового апеляційного суду Центрального регіону України встановлено, що причина цієї катастрофи — порушення ОСОБОЮ_7 польотного завдання, яке виразилось у неправильному виконанні незапланованої польотним завданням фігури пілотажа — „косієї петлі з поворотом» — у бік опущеного напівкрила. Саме в такий спосіб ОСОБА_7 цю фігуру пілотажа на літаку Су-27 до 27 липня 2002 року ніколи не виконував, а тому не мав відповідних практичних навиків. Член екіпажу ОСОБА_8, який був присутній на розборі тренувального польоту, коли ОСОБА_7 було, по суті, запропоновано змінити польотне завдання, не втрутився в прийняття ОСОБОЮ_7 незаконного*

⁵³ Вирок Костянтинівського міськрайонного суду від 12 грудня 2019 року в справі №233/2990/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86283289>

⁵⁴ Вирок Рівненського районного суду від 12 березня 2019 року в справі №570/1531/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80385940>

⁵⁵ Вирок Жовтневого районного суду м. Маріуполя від 28 листопада 2019 року в справі №263/8710/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85945945>

рішення. Одночасно суд прийняв до уваги, що вказане вище порушення відбулося в момент знаходження літака поза межами пілотажної зони, практично над скупченням людей на землі. У разі безумовного виконання групою керівництва польотами, в першу чергу — керівником польоту в зоні пілотажу ОСОБОЮ_13, у другу — керівником польотів на святі ОСОБОЮ_30, своїх безпосередніх обов'язків, настання жахливих наслідків цієї катастрофи — загибель 77 осіб та спричинення тілесних ушкоджень 292 особам — було б неможливе. До такого переконання суд прийшов на підставі того, що ОСОБА_8 і ОСОБА_30 керували польотом літака СУ-27уб, перебуваючи на СКП, достовірно знаючи межі зони пілотажу та маючи прямий безперервний зв'язок з екіпажем, вони мали реальну можливість втрутитися на хід виконання екіпажем СУ-27 польоту, і ще під час виконання першої фігури пілотажу заборонити подальше виконання завдання поза межами пілотажної зони та повернути літак у вихідне положення. У цьому разі літак СУ-27 впав **би не на людей, а в стороні від них**. Порушення вказаними вище особами — членами екіпажу та особами ГКП — своїх безпосередніх обов'язків суд визнав основною причиною катастрофи та загибелі людей»⁵⁶.

Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості (ст. 422 КК України)

Об'єктом злочину є встановлений порядок (правила) зберігання військової таємниці. Втрата документів або матеріалів, що містять відомості військового характеру, які становлять державну таємницю, предметів, відомості про які становлять державну таємницю є складом злочину зі спеціальним суб'єктом — обвинуваченою може бути лише та особа, яка має доступ до інформації, що є державною таємницею, та якій були довірені згадані документи (матеріали, предмети).

Херсонським міським судом (справа № 766/1480/18 від 12.05.2018) було встановлено, що військовослужбовцю було надано допуск до державної таємниці за формою 2 для роботи із секретною інформацією, що має ступені секретності «цілком таємно» та «таємно». Порушивши порядок роботи з такими відомостями, він скопіював документи, які містять таємну інформацію, на флешнакопичувач. «У подальшому розуміючи, що зі збереженнями на флешносії секретними документами можуть ознайомитися сторонні особи, усвідомлюючи, що згідно зі ст.116 Постанови Кабінету міністрів України від 18.12.2013 №939 заборонено збереження та копіювання секретних документів на незареєстрованих матеріальних носіях та їхнє зберігання поза режимно-секретним органом, виніс флешносії за межі розташування військової частини. Перебуваючи в плановій відпустці, 17.08.2015 року на автобусній зупинці с. Щасливцево загубив рюкзак з особистими речами, грошовими коштами, документами та електронним флешносієм»⁵⁷. Обвинувачений встановленим судом факти не оскаржував, було застосовано звільнення від покарання у вигляді позбавлення волі з випробуванням.

Орджонікідзевський районний суд м. Харкова 19.04.2017 виніс вирок в справі №628/323/17 за ч. 2 ст. 422 КК України особі, яка мала право на доступ до державної таємниці. «Працюючи з матеріальними носіями секретної інформації і проектами секретних документів, які належать до компетенції відділу та містять відомості, що становлять державну таємницю, передбачаючи можливість настання суспільно небезпечних наслідків, але легковажно розраховуючи на їх відвернення, скопіював на електронний носій копії документів, які, відповідно до висновку експерта з питань таємниці, містять інформацію, яка підпадає під дію вимог Закону України «Про державну таємницю», та становить державну таємницю і має ступінь секретності «таємно», а також надав перенесений зазначений електронний носій до власного місця проживання»⁵⁸. Розглядаючи обставини справи, суд у якості пом'якшувальної обставини врахував, зокрема, наявність статусу УБД особи й зробив висновок про можливість перейти до іншого, більш м'якого виду

⁵⁶ Вирок Військового апеляційного суду Центрального регіону України від 11 червня 2008 року в справі №1-3-2008. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/5110156>

⁵⁷ Вирок Херсонського міського суду від 12.05.2018 року в справі № 766/1480/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74014593>

⁵⁸ Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 19.04.2017 в справі №628/323/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66052012>

основного покарання, не зазначеного в санкції статті 422 КК України. Особі було призначено покарання у вигляді штрафу в розмірі 1500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що складає двадцять п'ять тисяч п'ятсот гривень.

Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (ст. 426¹ КК України ст. 172¹⁴ КУпАП)

Кримінальний кодекс України було доповнено ст. 426-1 у 2015 році. Перевищення спеціальним суб'єктом влади чи службових повноважень характеризується наявністю умислу. Застосування нестатутних заходів впливу щодо підлеглого або перевищення дисциплінарної влади, якщо ці дії заподіяли істотну шкоду, теж є складом злочину.

Артемівським міськрайонним судом Донецької області 22.04.2019 було винесено вирок в справі №243/11171/17 командирів взводу, який «... у порушення закріпленого у військових статутах порядку взаємовідносин між військовослужбовцями, всупереч інтересам служби, з метою приниження особистої гідності військовослужбовця, перевищив власні службові повноваження, тобто вчинив дії, які явно виходили за межі наданих йому прав та повноважень, пред'явив потерпілому надумані претензії щодо неналежного виконання обов'язків військової служби, а саме щодо неможливості виконання останнім службових обов'язків унаслідок наявних психічних розладів, не будучи належним чином проінформованим про них, та застосував до потерпілого насильство»⁵⁹. Судом було призначено покарання у вигляді семи років позбавлення волі, однак звільнено від призначеного покарання на підставі Закону України «Про амністію у 2016 році».

Центрально-Міським судом у м. Кривий Ріг 11.06.2019 в справі №16/3274/19 було затверджено угоду про визнання винуватості з обвинуваченням щодо злочину, передбаченого ст. 426-1 КК України (у порушення вимог дисциплінарних статутів старший сержант заподіяв побої підлеглому військовослужбовцю)⁶⁰.

Вироком **Дружківського міського суду від 18.09. 2017 в справі №229/2813/17** було засуджено командира за неналежні заходи впливу на підлеглого військовослужбовця: «з метою показати свою уявну перевагу перед останнім, всупереч закріпленого у військових статутах порядку взаємовідносин між військовослужбовцями, не вживши всі передбачені законами й військовими статутами заходи примусу підлеглого до дотримання ним військової дисципліни, застосував до нього фізичне насильство»⁶¹.

Подібний склад правопорушення передбачений Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Таке адміністративне правопорушення передбачає умисне вчинення дій, які явно виходять за межі наданих цій особі прав чи повноважень.

Чернігівський апеляційний суд в справі №733/357/19 від 07.06.2019 відмовив у задоволенні апеляційної скарги про відсутність у діях особи складу адміністративного правопорушення, зазначивши таке: «*посилання в апеляційній скаргі на наказ Міністерства оборони України №105 від 20.02.2017 «Про затвердження Інструкції про відрядження військовослужбовців Збройних Сил України» не є слушним, оскільки в ньому визначено, що на військовослужбовця, який перебуває у відрядженні, поширюється режим робочого часу того органу військового управління, військової частини, до якого він відряджений. А трактування цього правового акту ОСОБОЮ_1 щодо його повноважень припиняє дію відрядження — це його особисте тлумачення, саме вищезазначені Закони України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» та «Про Статут гарнізонної та вартової служб ЗС України» — є закони прямої дії щодо повноважень, хто саме наділений правом припиняти відрядження військовослужбовців»⁶².*

02.01.2018 Апеляційний суд Київської області в справі №357/13597/17 повернув

⁵⁹ Вирок Артемівського міськрайонного суду Донецької області від 22 квітня 2019 року в справі №243/11171/17. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81305758>

⁶⁰ Вирок Центрально-Міського районного суду м. Кривий Ріг від 11 червня 2019 року в справі №216/3274/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82475265>

⁶¹ Вирок Дружківського міського суду від 18 вересня 2017 року в справі №229/2813/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68921177>

⁶² Постанова Чернігівського апеляційного суду від 07 червня 2019 року в справі №733/357/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82270021>

скаргу, подану прокурором на рішення суду першої інстанції, який заклав справу у зв'язку з відсутністю складу адміністративного правопорушення, обґрунтувавши своє рішення в такий спосіб: «згідно ч. 1 ст. 287 КУпАП, постанову в справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржено прокурором у випадках, передбачених ч.5 ст. 7 цього Кодексу. Відповідно до положень ч. 5 ст. 7 КУпАП, прокурор здійснює нагляд за дотриманням законів під час застосування заходів впливу за адміністративні правопорушення шляхом реалізації повноважень щодо нагляду за дотриманням законів під час застосування заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Тобто прокурор може реалізувати своє право на апеляційне оскарження в справах про адміністративні правопорушення **у визначених законом випадках виключно на стадії виконання судового рішення**»⁶³.

Зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем (ст. 172¹³ КУпАП)

Склад цього правопорушення передбачає незаконне використання військовою службовою особою військового майна з корисливою метою чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб.

Зверніть увагу! Під військовими службовими особами розуміються військові начальники, а також інші військовослужбовці, які обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним дорученням повноважного командування.

Апеляційну скаргу щодо зловживання службовим становищем **Луганським апеляційним судом 03.05.2019 в справі №420/521/19** було залишено без задоволення. «Допитаний судом першої інстанції ОСОБА_2 в судовому засіданні пояснив, що винним себе у вчиненні вказаного правопорушення не визнає, але не заперечував факт того, що дійсно він надав вказівку молодшому лейтенанту, який виконував обов'язки відповідального в підрозділі ОБПК «Старобільськ», забрати його на власному автомобілі з місця громадського відпочинку. Однак вважав, що він надав вказівку виконати завдання, пов'язане саме з військовою службою, оскільки йому стало відомо, що до місця розташування ОБПК «Старобільськ» прибуває начальник Луганського прикордонного загону і йому необхідно бути в підрозділі цієї комендатури. О 13 годин 30 хвилин 24 березня 2019 року до підрозділу ОБПК «Старобільськ» прибув начальник Луганського прикордонного загону, яким під час перевірки було виявлено, що молодший лейтенант, який виконував обов'язки відповідального в підрозділі, був відсутній»⁶⁴.

Апеляційний суд Чернігівської області заклав за відсутністю складу адміністративного правопорушення справу від **29.05.2017 №734/890/17** щодо зловживання майором службовим становищем шляхом неповідомлення старшому командирі про можливе вживання та розповсюдження серед особового складу роти наркотичних засобів солдатом, а також без оформлення рапорту про надання відпустки та виданні наказу командира дозволив іншому солдату виїхати за межі частини, за що отримав грошові кошти. Проте суд апеляційної інстанції визначив, що «на момент розгляду справи в суді апеляційної інстанції сплинув строк, передбачений статтею 38 КУпАП, що є безумовною обставиною, яка виключає провадження у справі. Дотримуючись вказаних вимог, апеляційний суд не може вдатися до дослідження доказів в справі та давати їм оцінку. За умови наявності обставин, які виключають провадження в справі, немає потреби надавати оцінку діям особи, щодо якої був складений протокол, а також вирішувати питання про її винуватість, оскільки вона вважається такою, що не притягувалася до адміністративної відповідальності»⁶⁵.

Аналогічний висновок зробив **Херсонський апеляційний суд в справі №766/14283/16-п від 03.01.2017** щодо використання командиром батальйону охоро-

⁶³ Постанова Апеляційного суду Київської області від 2 січня 2018 року в справі №357/13597/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71413760>

⁶⁴ Постанова Луганського апеляційного суду від 03 травня 2019 року в справі №420/521/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81528378>

⁶⁵ Постанова Апеляційного суду Чернігівської області від 29 травня 2017 року в справі №734/890/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66756733>

ни «підлеглих йому військовослужбовців майора та старшого прапорщика для складання замість нього вступних іспитів до університету, тобто для виконання завдань, не пов'язаних з військовою службою, адже точкою відліку строку давності притягнення до адміністративної відповідальності є день вчинення правопорушення та встановлено, що пройшло три місяці з дня вчинення правопорушення та на час розгляду справи в суді першої інстанції закінчилися строки, передбачені ст. 38 КУпАП для притягнення особи до адміністративної відповідальності. Суд за сливом строку, передбаченого ст. 38 КУпАП, не вправі з'ясувати обставини скоєння правопорушення та визнати особу винною чи невинуватою в скоєнні адміністративного правопорушення, крім випадків, передбачених КУпАП»⁶⁶.

Сумський апеляційний суд в справі №587/2411/15-п 28.12.2015 підтримав рішення суду першої інстанції щодо відповідальності у вигляді усного зауваження для командира військової частини, який безкоштовно надав військове майно «кунг» для використання фізичною особою-підприємцем для здійснення продажу товарів першої необхідності на території В/Ч, оскільки немає доказів корисливого мотиву й негативні наслідки не настали⁶⁷.

Довідково: «кунг» — стандартизована модульна система радянської військової техніки, різновид кузова-фургона.

Порушення правил поведження зі зброєю, а також із речовинами й предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 172¹⁹ КУпАП ст. 414 КК України)

Згідно зі ст. 6 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України застосування зброї допускається лише в бойовій обстановці, а в мирний час — у виняткових випадках, відповідно до вимог Статуту гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України, Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України.

За порушення правил поведження зі зброєю, а також із речовинами й предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, встановлено адміністративну (ст. 172-¹⁹ КУпАП) та кримінальну відповідальність (ст. 414 КК України).

Діяння, визначене ст. 414 КК України, є військовим злочином, а отже, такий склад злочину передбачає наявність спеціального суб'єкта. Військовими злочинами визнаються злочини проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів (ст. 401 КК України). Якщо об'єктивна сторона злочину відповідає тим діянням, які описані в ст. 414 КК України, проте суб'єктом є не військовослужбовець чи військовозобов'язаний, а цивільна особа, то це потрібно кваліфікувати за ст. 263 КК України⁶⁸. Це ж стосується й адміністративного правопорушення.

Суб'єктивна сторона діяння характеризується виною у формі *необережності, здебільшого у вигляді злочинної самовпевненості*. Особа повинна передбачати можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), а не легко-важно розраховувати на їхнє відвернення. Інакше кажучи, військовослужбовці та військовозобов'язані повинні бути належним чином проінструктовані щодо роботи зброї, що їм надається в службове користування, чи дії речовин, що становлять підвищену небезпеку для оточення.

Об'єктом цього правопорушення та злочину виступає встановлений порядок несення військової служби. Основний безпосередній об'єкт злочину — порядок експлуатації зброї, а також речовин і предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення, який визначений відповідно до вимог Статуту гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України, Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України та інших інструкцій, по-

⁶⁶ Постанова Апеляційного суду Херсонської області від 03 січня 2017 року в справі №766/14283/16-п. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63890271>.

⁶⁷ Постанова Апеляційного суду Сумської області від 28 грудня 2015 року в справі №587/2411/15-п. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54721761>.

⁶⁸ Вирок артемівського міськрайонного суду Донецької області від 13.11.2015 року в справі №219/5676/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53418153>.

сібників.

Відмежування адміністративного проступку від кримінального злочину здійснюється на основі визначення *об'єктивної сторони діяння*, а саме наявності чи відсутності *наслідків, що становлять підвищену небезпеку для оточення*. Так, відповідно до ст. 414 КК України діяння містить склад злочину, якщо воно становить підвищену небезпеку для оточення, заподіяло потерпілому тілесні ушкодження або створило підвищену небезпеку для довкілля (ч. 1 ст. 414 КК України), заподіяло тілесні ушкодження кільком особам або смерть потерпілого (ч. 2 ст. 414 КК України), спричинило загибель кількох осіб чи інші тяжкі наслідки (ч. 3 ст. 414 КК України). Водночас ст. 172–19 КУпАП містить лише одну кваліфікуючу ознаку, а саме вчинення діяння в умовах особливого періоду (ч. 2 ст. 172–19 КУпАП).

Найчастіше *об'єктивна сторона* правопорушення проявляється в залишенні зброї та боєприпасів без нагляду в невідновленому для цього місці^{69–70}. Проте, якщо *внаслідок* залишення зброї в невідновленому місці, вона втрачається, такі дії потрібно кваліфікувати за ст. 413 КК України⁷¹.

Також на практиці часто трапляються такі ситуації: під час здійснення розряджання зброї, не вийнявши споряджений патронами магазин з основи пістолетної рукоятки, військовослужбовець вставляє пістолет у кулевловлювач, знявши пістолет із рапобіжника, відводить затвор у крайнє положення, не провівши огляд патронника на наявність патрона, відпускає затвор та здійснює постріл з пістолету в кулевловлювач^{72–73}.

Постановою Вінницького районного суду особу визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172–19 КУпАП, та застосовано щодо неї адміністративне стягнення у виді адміністративного арешту терміном 1 добу з утриманням на гауптвахті. Військовослужбовця було притягнуто до відповідальності у зв'язку з тим, що під час несення служби в добовому наряді він як черговий стоянки підрозділу в час, *визначений для відпочинку (сну), не здав особисту зброю черговому частини. Апеляційний суд Вінницької області постановою від 02.10.2015 в справі №128/3271/15-п* рішення першої інстанції залишив без змін⁷⁴.

Миколаївський районний суд в справі №945/1936/19 18.03.2020 виніс обвинувальний вирок, за яким визнав винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 414 КК України, та призначив погоджене сторонами угоди про визнання винуватості покарання у виді позбавлення волі на строк 2 роки. Молодший сержант, діючи в порушення *«вимог Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, Статуту гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України, курсу з вогневої підготовки ЗС України, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, діючи зі злочинною недбалістю, вчинив порушення правил поведження зі зброєю, що виразилося у використанні без поважних на це причин та в обстановці, яка не потребувала застосування зброї, автомата й, не впевнившись у безпеці оточуючих, направив ствол автомата в бік місця командира БМП, де перебував командир відділення, натиснув спусковий гачок»*⁷⁵. Внаслідок порушення правил поведження зі зброєю потерпілому були заподіяні тілесні ушкодження.

Апеляційний суд Харківської області в справі №636/915/15-к 14.11.2016 скасував вирок Чугуївського міського суду Харківської області від 21 жовтня 2015 року та призначив покарання у виді 3 років позбавлення волі. *«Сержант добровільно обмінює зі старшим солдатом зброєю, взявши в останнього снайперську гвинтівку, з метою налаштування прицілу для суміщення траєкторії польоту кулі з прицільною лінією, але не по-*

⁶⁹ Постанова Апеляційного суду Київської області від 20 липня 2015 року в справі №359/4312/15-п. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/47147474>

⁷⁰ Постанова Апеляційного суду Донецької області 25 червня 2018 в справі №243/11516/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74947005>

⁷¹ Постанова Миколаївського апеляційного суду від 11 вересня 2019 року в справі №490/2499/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84180689>

⁷² Постанова Апеляційного суду Київської області від 26 травня 2015 року в справі №359/2450/15-п. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/44440236>

⁷³ Постанова Апеляційного суду Київської області від 22 вересня 2016 року в справі №359/6028/16-п. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61469099>

⁷⁴ Постанова Апеляційного суду Вінницької області від 02 жовтня 2015 року в справі №128/3271/15-п. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51944199>

⁷⁵ Вирок Миколаївського районного суду від 18 березня 2020 року в справі №945/1936/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88317380>

ставив гвинтівку на запобіжник. Пізніше сержант разом з іншими старшими солдатами вирішили сфотографуватися на згадку і, достовірно знаючи порядок поводження зі зброєю, тримаючи гвинтівку скерованою в бік військовослужбовця, не звернувши уваги на те, що до зброї під'єднаний магазин з набоями, помилково розраховуючи, що в результаті його дій не відбудеться постріл, дослав патрон у патронник та натиснув спусковий гачок. Унаслідок зробленого пострілу старшому солдату були заподіяні тілесні ушкодження у вигляді вогнепального наскрізного кульового поранення шиї»⁷⁶.

Донецьким апеляційним судом в справі №235/2531/17 від 12.03.2019 було скасовано вирок Красноармійського міськрайонного суду Донецької області в частині призначення покарання та ухвалено новий вирок, яким військовослужбовця було визнано винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 414 КК України (призначено покарання у вигляді 5 років позбавлення волі). «*Перебуваючи в бліндажі для відпочинку особового складу на території польового табору, всупереч Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, Дисциплінарного статуту Збройних Сил України та Вимог безпеки під час проведення навчань і занять з бойової підготовки, діючи зі злочинною недбалістю, не передбачаючи можливості настання суспільно-небезпечних наслідків своїх дій, хоча повинен був і міг це передбачити, перевів затворну раму, не пересвідчившись у відсутності патрона в патроннику, направив ствол ввіреного йому для службового користування автомата доверху та, перебуваючи в неспеціально відведеному місці для зарядження/розрядження зброї, зробив контрольний спуск гачка, чим здійснив неприцільний постріл із зазначеного автомата, куля з якого влучила в солдата, який у цей час відпочивав на другому ярусі двоярусного ліжка на відстані приблизно 40 см. Між отриманими ушкодженнями та настанням смерті солдата є прямий причинний зв'язок»⁷⁷.*

Порушення правил дорожнього руху

Згідно зі ст. 15 КУпАП за порушення правил дорожнього руху військовослужбовці несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. До них не може бути застосовано громадські роботи, виправні роботи й адміністративний арешт. У разі порушення правил дорожнього руху водіями транспортних засобів Збройних Сил України або інших утворених відповідно до законів України військових формувань штраф як адміністративне стягнення до них не застосовується. Якщо брати до уваги учасників бойових дій, то до них можуть застосовуватись усі види стягнень, які визначені в санкції статті.

Попри зазначені вище положення **12.12.2018 Дружківський міський суд Донецької області в справі №229/5881/18** притягнув до адміністративної відповідальності за ст. 124 КУпАП військовослужбовця, який потрапив у ДТП внаслідок ожеледиці на дорозі, керуючи автомобілем, який належав військовій частині. На нього було накладено штраф у розмірі двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. В апеляційній скарзі військовослужбовець доводив, що «*під час руху в колоні його автомобіль потрапив колесами в яму та було пробито два колеса, у результаті чого автомобіль став некерованим. На дорозі була ожеледиця, внаслідок чого всі його дії для утримання автомобіля на дорозі та уникнення перекидання позитивного результату не дали*». **Донецький апеляційний суд** прийняв рішення скасувати постанову попередньої інстанції, а провадження в справі закрити за відсутністю в діях військовослужбовця складу адміністративного правопорушення (відсутня вина)⁷⁸.

У своєму рішенні **Кропивницький апеляційний суд**⁷⁹ **14.11.2019 в справі №404/6151/19** дослідив скаргу військовослужбовця про неправомірне накладення штрафу судом першої інстанції, оскільки він є водієм військового автомобіля, що підтверджується довідкою від 22.10.2019 року та посвідченням учасника бойових дій.

⁷⁶ Вирок Апеляційного суду Харківської області від 14 листопада 2016 року в справі №636/915/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62883650>

⁷⁷ Вирок Донецького апеляційного суду від 12 березня 2019 року в справі №235/2531/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80426002>

⁷⁸ Постанова Донецького апеляційного суду від 28 січня 2019 року в справі №229/5881/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79483435>

⁷⁹ Постанова Кропивницького апеляційного суду від 14.11.2019 року в справі №404/6151/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85673621>

Скаржник пояснював, що *«отримав наказ прибути до місця несення військової служби з метою виконання службових обов'язків (яке пов'язане з несенням служби під час анти-терористичної операції на сході України). На виконання наказу, поспішаючи виконати свій військовий обов'язок, вчинив адміністративне правопорушення, передбачене ст. ст. 122–4, 124, 130 КУпАП. Вважає, що діяв в умовах крайньої необхідності з метою виконання своїх військових обов'язків, які забезпечували збереження життя та здоров'я побратимів, оскільки в водієм бойового автомобіля, який здійснює належну доставку як військових, так і боєприпасів на першу лінію бойових дій на сході України. Проте суд встановив, що в діях військовослужбовця відсутня вина у вчиненні лише одного адміністративного правопорушення, а саме ч.1 ст.130 КУпАП, а отже, відсутній склад вказаного адміністративного правопорушення. В іншій частині постанову суду першої інстанції було залишено без зміни.*

Під час накладання адміністративного стягнення завжди потрібно звертати увагу на строки, оскільки ч. 2 ст. 38 КУпАП встановлює таке: «якщо справи про адміністративні правопорушення відповідно до цього Кодексу чи інших законів підвідомчі суду (судді), стягнення може бути накладено *не пізніше як через три місяці з дня вчинення правопорушення*». Так, **Апеляційний суд Вінницької області в справі №136/1656/18 від 10.10.2018**⁸⁰ вирішив закрити провадження в справі про притягнення до адміністративної відповідальності за ст.ст.124, 122–4 КУпАП, оскільки на момент розгляду справи в суді апеляційної інстанції передбачені ч.2 ст.38 КУпАП строки накладання адміністративного стягнення закінчилися.

Статус учасника бойових дій, позитивна характеристика та щире каяття можуть сприяти на користь відповідача під час прийняття рішення про накладання стягнення. Наприклад, відповідач звернувся з апеляційною скаргою до суду, аби йому змінили вид стягнення з позбавлення права керувати транспортним засобом на штраф. **Кропивницький апеляційний суд в справі №33/4809/448/19 від 26.11.2019** задовольнив апеляційну скаргу особи на основі того, що він є учасником бойових дій, на його утриманні перебуває малолітня дитина й на цей момент він є фактично єдиним годувальником родини. *«Позбавлення права керування транспортними засобами може суттєво ускладнити життєдіяльність членів родини та малолітньої дитини»*⁸¹. Крім того, він щиро розкався в скоєному правопорушенні, до адміністративної відповідальності притягувався вперше, обтяжуючих обставин не мав та тяжких наслідків від правопорушення не настало. Аналогічний висновок зробив **Сумський апеляційний суд 08.01.2019 в справі №592/18010/18**⁸².

У деяких випадках позитивна характеристика, наявність посвідчення учасника бойових дій та скрутне становище можуть взагалі звільнити особу від відповідальності (застосування усного зауваження як різновиду відповідальності). Наприклад, **14.02.2019 Житомирський апеляційний суд в справі №295/17600/18** на підставі ст. 22 КУпАП звільнив особу від адміністративної відповідальності, передбаченої ст. 124 КУпАП, оскільки було враховано позитивну характеристику особи та доведено, що правопорушення є малозначним: *«вперше притягується до адміністративної відповідальності, не працює та перебуває в скрутному матеріальному становищі, одружений, є учасником бойових дій, вчинене ним правопорушення є необережним та не представляє велику суспільну небезпеку»*⁸³. У цьому ж рішенні суд правильно врахував статус учасника бойових дій та вказав на те, що суд першої інстанції безпідставно поклав на особу обов'язок щодо сплати судового збору.

Такі ж обставини беруться до уваги судами **в кримінальних провадженнях**, зокрема під час вирішення справ про притягнення до відповідальності учасників бойових дій за ст. 286 КК України. **Апеляційний суд Черкаської області в справі №709/637/17**

⁸⁰ Постанова апеляційного суду Вінницької області від 10 жовтня 2018 року в справі №136/1656/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77012910>

⁸¹ Постанова Кропивницького апеляційного суду від 26.11.2019 року в справі №33/4809/448/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85896534>

⁸² Постанова Сумського апеляційного суду від 08.01.2019 року в справі №592/18010/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79049386>

⁸³ Постанова Житомирського апеляційного суду від 14 лютого 2019 року в справі №295/17600/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79833717>

(30.05.2018) вважає, що суд першої інстанції «*обґрунтовано врахував ступінь тяжкості вчиненого злочину, ставлення обвинуваченого до вчиненого, позитивну характеристику обвинуваченого, який раніше не судимий, за місцем проживання характеризується позитивно, є учасником бойових дій, брав участь у проведених антитерористичній операції, на обліку в лікаря-психіатра та лікаря-нарколога не перебуває, а також думки потерпілих, які не наполягали на призначенні йому покарання, пов'язаного з реальним позбавленням волі. Колегія суддів апеляційної інстанції вважає, що в цьому разі застосування до обвинуваченого покарання у виді позбавлення волі з реальним його відбуванням не виглядає безальтернативно необхідним, навпаки, виправлення засудженого можливе без відбування основного покарання»⁸⁴. Аналогічних висновків дійшли **Апеляційний суд Харківської області в справі №619/1466/15-к (03.12.2015)**⁸⁵ та **Апеляційний суд Запорізької області в справі №314/6838/14-к (10.03.2015)**⁸⁶.*

Проте **апеляційний суд Чернігівської області в справі №11-297/11 від 29.04. 2011** зайняв іншу позицію, та казав на те, що наведені у вирокі позитивні характеристики про засудженого, а саме те, що він є «*інвалідом 3 групи та учасником бойових дій, раніше не судимий, на думку судової колегії апеляційного суду, є підставою для застосування покарання, що є найменшим з можливих, проте в межах санкції, передбаченої ч. 2 ст. 286 КК України, а не для застосування ст. 75 КК України та взагалі звільнення його від відбування основного покарання з випробуванням*»⁸⁷.

Опір начальнику (командиру) або невиконання його наказу (ст. 402 КК України

Статтю 11 Статуту внутрішньої служби ЗСУ встановлено, що на військовослужбовців покладається обов'язок беззастережно виконувати накази командирів (начальників). Відповідно до ст. 45 Дисциплінарного статуту ЗСУ в разі невиконання (неналежного виконання) військовослужбовцем своїх службових обов'язків, порушення військовослужбовцем військової дисципліни командир повинен нагадати йому про обов'язки служби, а за необхідності — накласти дисциплінарне стягнення. За вчинення адміністративних правопорушень військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність за цим Статутом, за винятком випадків, передбачених КУпАП. У разі вчинення кримінального правопорушення військовослужбовець притягається до кримінальної відповідальності.

За невиконання наказу командира встановлена як адміністративна, так і кримінальна відповідальність. Статтю 172-10 КУпАП передбачено, що військовослужбовець повинен нести відповідальність за відмову від виконання законних вимог командира (начальника), проте особливості цієї статті полягає в тому, що командування може обмежитися лише накладенням дисциплінарного стягнення, не вдаючись до судового розгляду, адже відповідно до ст. 15 КУпАП військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти за загальним правилом несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами.

Справи за ст. 172-10 КУпАП можуть розглядатися районними, районними в містах, міськими чи міськрайонними судами (ст. 221 КУпАП), а протоколи про відповідні правопорушення мають право складати органи управління Військової служби правопорядку в Збройних Силах України та уповноважені на те командири (начальники) військових частин (установ, закладів) (ст. 255 КУпАП). Згідно зі ст. 277 КУпАП справи про адміністративні правопорушення, передбачені п. 17-10 — 17-20, розглядаються *протягом доби*.

До Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області в справі №183/2868/18 (31.05.2018)⁸⁸ звернулась особа, яка просила закрити справу про адміністративне правопорушення щодо неї, оскільки в її діях відсутній склад адміністратив-

⁸⁴ Вирок апеляційного суду Черкаської області від 30 травня 2018 року в справі №709/637/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74340296>

⁸⁵ Вирок апеляційного суду Харківської області від 03 грудня 2015 року в справі №619/1466/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53997129>

⁸⁶ Вирок апеляційного суду Запорізької області від 10 березня 2015 року в справі №314/6838/14-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/43021685>

⁸⁷ Вирок апеляційного суду Чернігівської області від 29 квітня 2011 року в справі №11-297/11. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/47979822>

⁸⁸ Постанова Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 31 травня 2018 року в справі №183/2868/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74667391>

ного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 172–10 КУпАП, у зв'язку з тим, що в неї були поважні причини для невиконання наказу командира. Відмовляючись від виїзду за межі дислокації військової частини, тобто «відмовляючись від відрядження, військово-службовець діяла правомірно, оскільки відповідно до п. 145 Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженого Указом Президента України від 10 грудня 2008 року №1153/2008, направлення у відрядження військовослужбовців-жінок вагітних та тих, які мають дітей віком до чотирнадцяти років, без їх згоди не допускається». Суд закрив справу у зв'язку з відсутністю складу адміністративного правопорушення.

За непокору командирів також передбачена і кримінальна відповідальність, яка встановлена ст. 402 КК України. За складом протиправного діяння ст. 172–10 КУпАП і ст. 402 КК України дуже схожі, проте відмінність між ними полягає в суспільній небезпеці. Так, **Харківський окружний адміністративний суд в справі №520/4146/19 21.08.2019** встановлює, що в результаті діянь позивача *істотна шкода державним інтересам не була спричинена. Вчинене капітаном медичної служби діяння «хоча формально й містить ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 402 КК України «Непокоря», але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заповдіало й не могло заповдіати істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі, а тому кримінальне провадження підлягає закриттю»⁸⁹ на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України у зв'язку з встановленням відсутності в діянні складу кримінального правопорушення. Його діяння мають ознаки складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172–10 КУпАП.*

12.10.2015 Апеляційний суд Житомирської області в справі №285/692/15-к визнав винним військовослужбовця у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 402 КК України, та признав йому покарання у вигляді 2 років позбавлення волі (звільнивши від відбування покарання з випробуванням). *Молодший лейтенант під час проходження військової служби в ЗСУ за призовом під час мобілізації відмовився виконувати наказ начальника, а саме прийняти справи та посаду. Відмову він мотивував тим, що є прихожанином Свято-Пантелеймонівського Одеського чоловічого монастиря, а тому через свої релігійні переконання не може виконати наказ. Апеляційний суд вважає, що перша інстанція залишила поза увагою те, що відповідно до ст. 1 ЗУ «Про альтернативну (невійськову) службу» альтернативна служба є службою, яка запроваджується замість проходження строкової військової служби, тоді як встановлено, що він був призваний не на строкову, а на військовою службу як офіцер запасу, за призовом під час мобілізації, на особливий період. До того ж відповідно до затвердженого постановою Кабінету Міністрів України переліку релігійних організацій, врівнення яких не допускає користування зброєю, заклади християнської православної церкви, прихожанином якої є військовослужбовець до таких не належать»⁹⁰.*

Часто трапляються випадки, що притягують до відповідальності за ст. 402 КК України осіб, які відмовляються виконувати наказ щодо переміщення в іншу місцевість без поважних на те причин. Наприклад, такі рішення прийняли **Северодонецький міський суд Луганської області в справі №428/8712/19 від 12.09.2019**⁹¹ та **Першотравневий районний суд міста Чернівців в справі №725/1840/17 від 17.05.2017**⁹².

Стаття 403 КК України теж встановлює відповідальність за невиконання наказу начальника, але таке діяння повинне бути вчинене за відсутності ознак, зазначених у ч. 1 ст. 402 КК України, а також воно повинно спричинити тяжкі наслідки. Різниця між цими статтями здебільшого полягає в суб'єктивній та об'єктивній стороні складу злочину. Ст. 402 КК України передбачає умисел, тобто особа повинна діяти відкрито, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), а ст. 403 КК України

⁸⁹ Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 21 серпня 2019 року в справі №520/4146/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83848731>

⁹⁰ Вирок апеляційного суду Житомирської області від 12.10.2015 року в справі №285/692/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/52155627>

⁹¹ Вирок Северодонецького міського суду Луганської області від 12 вересня 2019 року в справі №428/8712/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85191490>

⁹² Вирок Першотравневого районного суду м. Чернівці від 17.05.2017 року в справі №725/1840/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/66553635>

встановлює склад злочину, де суб'єктивна сторона проявляється в необережності. Злочин за ст. 403 КК України є закінченим з моменту фактичного настання тяжких наслідків.

До тяжких наслідків можуть бути віднесені зрив виконання бойового завдання, завдання значної матеріальної шкоди, аварія тощо. Наприклад, **28.10.2016 в справі № 426/13206/16-к, яка розглядалася Сватівським районним судом Луганської області**, було встановлено, що «внаслідок невиконання наказу, відповідальність за який була покладена на майора, щодо забезпечення на складі належного збереження боєприпасів, обладнання складу, невжиття заходів щодо виконання наказу начальника повною мірою, на території майданчика польового складу боєприпасів стало можливим загоряння дерев'яних ящиків з боєприпасами та подальше поширення полум'я на інше ракетно-артилерійське озброєння, яке перебувало на території польового складу боєприпасів, що спричинило їхню подальшу детонацію в процесі пожежі та призвело до зриву заходів із забезпечення постійної бойової готовності військових підрозділів і підризу авторитету Збройних Сил України»⁹³.

Під час розгляду справи **№ 760/6601/16-к Солом'янським районним судом міста Києва 02.06.2016** було встановлено, що внаслідок відмови виконати наказ командира військової частини щодо доставки поштових (секретних) відправлень, було спричинено тяжкі наслідки, а саме «зрвано виконання бойового завдання».⁹⁴ Обвинуваченого було притягнуто до відповідальності за ч. 2 ст. 403 КК України та звільнено від відбування покарання з випробуванням.

Діяння, які також пов'язані з невиконанням наказу військовослужбовцями, передбачені ст.ст. 404 та 405 КК України. Стаття 404 КК України встановлює відповідальність за опір начальникові, а також іншій особі, яка виконує покладені на неї обов'язки з військової служби, або примушування їх до порушення цих обов'язків. Обтяжуючими обставинами є застосування зброї, вчинення злочину групою осіб, спричинення тяжких наслідків, умисне вбивство особи, що виконує обов'язки військової служби.

Під час розгляду **справи № 638/21004/14-к Дзержинським районним судом міста Харкова 16.01.2015** було встановлено, що «ОСОБА_2, будучи незадоволеним фактом не пропуску його на територію військового університету без оформлення належної перепустки, вийняв з особистої сумки предмет, схожий на пістолет Макарова, та направив його в обличчя солдата ОСОБИ_3, вимагаючи негайно пропустити його на територію університету»⁹⁵. За такі дії його було притягнуто до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 404 КК України.

Досить часто злочин, передбачений ст. 404 КК України, вчиняється в сукупності з іншими. Так, вироком **Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 28.10.2019 в справі № 303/6901/19** було встановлено, що після здійснення самовільного залишення частини після побиття військовослужбовця, обвинувачений «під час спроби затримання черговим нарядом із метою припинення протиправної поведінки, діючи умисно, реалізуючи раптово виниклий у нього злочинний намір на вчинення опору іншим особам, які виконують покладені на них обов'язки з військової служби, у порушення Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, будучи недоволеним законними вимогами чергового контрольно-пропускного пункту, не підкорився вказаним законним вимогам, став чинити фізичний опір, намагався здійснити напад...»⁹⁶. У цьому провадженні була укладена угода про визнання винуватості, визнана судом із призначенням покарання у вигляді тримання в дисциплінарному батальйоні.

Виконання особою певних обов'язків військової служби із застосуванням спеціальних прав та гарантій для належного їхнього виконання може бути й тимчасовим.

⁹³ Вирок Сватівського районного суду Луганської області від 28 жовтня 2016 року в справі № 426/13206/16-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62501353>

⁹⁴ Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 02.06.2016 року в справі № 760/6601/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58100320>

⁹⁵ Вирок Дзержинського районного суду м. Харкова від 16 січня 2015 року в справі № 638/21004/14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42319869>

⁹⁶ Вирок Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 28 жовтня 2019 року в справі № 303/6901/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85234210>

Так, вироком **Держинського районного суду м. Харкова від 18.02.2020 в справі №638/19407/17** було встановлено, що особа без розпізнавальних знаків та в цивільному одязі проникла на територію військової частини, відмовилася підкорятися законним вимогам патрульних, а під час затримання нанесла одному з них побію. Особа виявилася прапорщиком В/Ч. Аналізуючи ситуацію, суд зробив висновок, що «в розумінні положень ст. 17 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України солдат-начальник патруля та патрульні солдати як особи, які перебувають у гарнізонному патрулі, були наділені спеціальними обов'язками й на них поширювалися права, гарантії соціального і правового захисту, передбачені для військовослужбовців Служби правопорядку»⁹⁷. А тому суд вказав на наявність у діяч прапорщика складу злочину, передбаченого ст. 404 КК України.

Часто опір начальникові, іншій особі, яка виконує покладені на неї функції, пов'язаний і з іншими правопорушеннями. **Чернігівським районним судом Чернігівської області у вирокі від 23.05.2018 в справі №748/371/17** було встановлено: «... з метою припинення вчинення правопорушень військовослужбовцями, за викликом адміністрації закладу до літнього майданчика кафе прибули військовослужбовці Чернігівського зонального відділу Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Виконуючи покладені на них обов'язки, вказані військовослужбовці патруля висунули правомірну вимогу на припинення порушення громадського порядку, та, у зв'язку з ігноруванням такої вимоги, намагалися здійснити затримання цих військовослужбовців»⁹⁸. Водночас обвинувачений чинив опір таким законним вимогам, заподіяв тілесні ушкодження представникам ВСП.

У наведеній справі суд ніяк не кваліфікував діяння осіб, які стали причиною виклику представників ВСП. Обвинуваченого було звільнено від відбування покарання з випробуванням.

Проте, у схожій ситуації **Солом'янський районний суд м. Києва в справі №760/21092/16-к від 12.05.2017**⁹⁹ засудив обвинуваченого (який під час складання протоколу для уникнення відповідальності наніс тілесні ушкодження військовослужбовцям ВСП), призначивши 2 роки позбавлення волі в якості покарання.

Варто зазначити, що в попередніх судових рішеннях суди не надали належної оцінки вчиненню опору в умовах особливого періоду (який триває з 2014 року). Натомість **Приморський районний суд м. Одеси 13.01.2017 в справі №522/14230/16-К** належно застосував усі обтяжуючі обставини. Судом було встановлено, що військовослужбовець, за попередньою змовою з іншими, вчинив опір «*шляхом ненадання для огляду та перевірки документів, що посвідчують його особу, непідкорення законній відмові старшого матроса в здійсненні пропуску й у подальшому, шляхом здійснення фізичного та психологічного тиску, примушував старшого матроса, матроса, які несли військову службу в складі добового наряду на КПП-3, та чергового військової частини капітана порушити свої прямі обов'язки та здійснити пропуск осіб і транспортного засобу на територію військового містечка №10 без проведення необхідних перевірочних дій*»¹⁰⁰. Судом було затверджено угоду про визнання винуватості.

Найчастіше за ст. 405 КК України кваліфікують діяння, які супроводжуються реальними погрозами щодо вбивства. Так, **Рокитнянський районний суд Київської області в справі №375/1944/14-к 17.03.2015** притягнув до відповідальності військовослужбовця за ч.ч. 1, 2 ст. 405 КК України за те, що він погрожував вбивством своєму начальнику. «*Лейтенант, домагаючись у зв'язку з виконанням обов'язків з військової служби від підлеглого солдата додержання розпорядку дня та правил внутрішнього порядку, зробив останньому усне зауваження щодо невиконання сигналу «Підйом». Оскільки обвинувачений відмовився виконувати команду командира, той взяв ліжку з водою і вилив незначну кількість на обличчя обвинуваченого. Після цього, будучи невдоволеним правомірною вимогою начальника щодо неухильного виконання розпорядку дня і своєчасного підйому*

⁹⁷ Вирок Держинського районного суду м. Харкова від 18 лютого 2020 року в справі №638/19407/17.

URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87721876>

⁹⁸ Вирок Чернігівського районного суду від 23 травня 2018 року в справі №748/371/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74180725>

⁹⁹ Вирок Солом'янського районного суду міста Києві від 12.05.2017 року в справі №760/21092/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66431778>

¹⁰⁰ Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 13 січня 2017 року в справі №522/14230/16-К. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64242143>

з ліжка, обвинувачений наніс потерпілому один удар металевою трубою від бильця солдатського ліжка, заподіявши тому легке тілесне ушкодження, а також висловив в адресу потерпілого погрозу вбивством і заподіянням тілесних ушкоджень, повідомивши того, що наступного разу заб'є його до смерті, що останнім було сприйнято як реальну загрозу для його життя та здоров'я»¹⁰¹.

Нерідко погрози вбивством у цій категорії справ здійснюються із застосуванням вогнепальної зброї, наприклад, як це було в ситуації, що розглядав **Великоновосілівський районний суд Донецької області в справі №220/2151/16-к 30.01.2018**¹⁰².

Щорський районний суд Чернігівської області в справі №749/1269/14 від 21.11.2014 також встановив, що військовослужбовець самовільно, без дозволу старшого прикордонного наряду, залишив місце несення служби та проводив час на власний розсуд: «у процесі здійснення заходів із розшуку особи групою офіцерів він був виявлений. Будучи викритим у вчиненому, розуміючи настання для себе негативних наслідків, відмовився повернутися до місця несення служби та для того, щоб перешкодити старшому прикордонному наряду виконувати свої службові обов'язки та повернути його до місця розташування відділу прикордонної служби, пристебнув магазин, споряджений набоями калібру, зняв автомат із запобіжника, дослав патрон у патронник автомата та навів автомат на майора, старших лейтенантів, повідомивши останніх про намір застосувати зброю щодо них, якщо вони будуть наполягати на поверненні його до місця несення служби, перешкоджаючи в такий спосіб виконанню їхніх службових обов'язків. Усвідомлюючи реальність погрози застосування зброї, та, як наслідок, спричинення шкоди життю та здоров'ю, уповноважені особи вимушені були шляхом втечі залишити місце події та відійти на безпечну відстань»¹⁰³. За такі дії військовослужбовця було визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 405 КК України.

Бездіяльність військової влади (ст. 426 КК України та ст. 172¹⁶ КУпАП)

Бездіяльністю є умисне неприпинення злочину, що вчиняється підлеглим, або направлення військовою службовою особою до органу досудового розслідування повідомлення про підлеглого, який вчинив кримінальне правопорушення, а також інше умисне невиконання військовою службовою особою дій, які вона за своїми службовими обов'язками повинна була виконати. Така поведінка є злочинною в разі, якщо це заподіяло істотну шкоду.

Хмельницьким міськрайонним судом 04.06.2018 в справі №686/13801/16-к було встановлено, що «на шукванні перед особовим складом відділу обвинувачений вивів старшого солдата, звинуватив його у вчиненні крадіжки військового майна, яку останній визнає. Тоді ж обвинувачений запропонував йому добровільно вносити кошти за викрадене майно, на що старший солдат погодився. Про виявлений злочин обвинувачений рапорт вищестоящому начальству та в правоохоронні органи не передавав, ніяких офіційних дій, без яких неможливо було би вносити кошти в рахунок відшкодування шкоди, не проводив»¹⁰⁴. Призначивши покарання у вигляді позбавлення волі, суд не взяв до уваги вчинення злочину в умовах особливого періоду, оскільки, на думку суду, особливий період був лише під час тривалості мобілізації. У подальшому вирок суду не оскаржувався.

Верховним Судом 17.05.2018 в справі №340/545/15-к було задоволено касаційну скаргу захисника обвинуваченого, який, на думку суду, не забезпечив дотримання прикордонного режиму, не припинив правопорушення щодо незаконного перевезення в прикордонній смузі тютюнових виробів без відповідних акцизних знаків, не затримав порушника законодавства про державний кордон та його транспортний засіб, що рухався з товарами в обхід пунктів пропуску. Розглядаючи справу, Верховний Суд зробив такий висновок: «системний аналіз чинного законодавства свідчить, що закон виокрем-

¹⁰¹ Вирок Рокитнянського районного суду Київської області від 17 березня 2015 року в справі №375/1944/14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43144369>

¹⁰² Вирок Великоновосілівського районного суду Донецької області від 30 січня 2018 року в справі №220/2151/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71885142>

¹⁰³ Вирок Щорського районного суду Чернігівської області від 21 листопада 2014 року в справі №749/1269/14. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41498467>

¹⁰⁴ Вирок Хмельницького міськрайонного суду від 04 червня 2018 року в справі №686/13801/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74501106>

лює 3 групи військових службових осіб: 1) військові начальники; 2) військовослужбовці, що виконують організаційно-розпорядчі обов'язки; 3) військовослужбовці, що виконують адміністративно-господарські обов'язки. Перші з цих осіб не є представниками влади. Що ж стосується інших категорій військових службових осіб, то за своїм змістом організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські обов'язки лише прив'язуються до військової сфери. А тому виконання військовослужбовцем функцій працівника правоохоронного органу не може розцінюватись як виконання організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків. З огляду на встановлені судом фактичні обставини справи вбачається, що бездіяльність обвинуваченого виразилась в неприпиненні адміністративного правопорушення, яке вчинялося іншою особою, незатриманні цієї особи та невиконанні вимог щодо доповіді про вчинене правопорушення. Тому висновки суду, що він під час вчинення цих дій виконував організаційно-розпорядчі обов'язки, а відповідно є військовою службовою особою, що є обов'язковою умовою для кваліфікації дій за ч. 3 ст. 426 КК України, є безпідставними»¹⁰⁵.

Якщо така бездіяльність не спричинила істотної шкоди — вона вважається адміністративним правопорушенням.

Саксаганським районним судом м. Кривий Ріг 31.05.2019 в справі №214/4014/19 було накладено штраф на військовослужбовця, оскільки той, «наглядаючи за діями солдата, не опустив рамку пристрою для заряджання та розряджання зброї на кулевловлювача, яка заблокувала би затвор на автоматі та не допустила б досилання патрона до патронника, що з своєю боку призвело до пострілу»¹⁰⁶.

Окремим складом злочину є перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень. Так, **Комунарським районним судом м. Запоріжжя 20.06.2018 (справа №333/2519/18)** було встановлено, що: «лейтенант, будучи для ОСОБИ_1 начальником, вирішив продемонструвати свою перевагу в знанні історії України, шляхом перевірки знань у ОСОБИ_1. Лейтенант, утримуючи в правій руці сокиру, почувши неправильні відповіді від ОСОБИ_1, діючи умисно, усвідомлюючи протиправність своїх дій, наніс 5 ударів тильною частиною сокири по лівому плечу ОСОБИ_1, чим згідно з висновком експерта спричинив легкі тілесні ушкодження. Умисні дії кваліфіковано за ч.4 ст. 426-1 КК України, тобто перевищення військовою службовою особою влади шляхом застосування насильства щодо підлеглого, вчиненого в умовах особливого періоду»¹⁰⁷. За відсутності претензій від потерпілого та укладення угоди про визнання винуватості, особі було призначено покарання у вигляді штрафу відповідно до ст. 69 КК України.

Чернігівським районним судом 03.07.2019 в справі №734/908/19 було встановлено, що «під час проходження військової служби у військової частині, молодший сержант став на шлях застосування нестатутних заходів впливу до підлеглих, перевищення дисциплінарної влади та застосування насильства до підлеглих, що виразилось у спричиненні тілесних ушкоджень, побоїв, фізичного болю та приниження честі й особистої гідності військовослужбовців строкової служби»¹⁰⁸. За вчинення злочину, передбаченого ст. 426-1 КК України, особі було призначено позбавлення волі (від відбування покарання особу звільнено).

Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ст. 406 КК України)

Статутними правилами взаємовідносин є ті правила, які встановлені Статутом внутрішньої служби й Дисциплінарним статутом Збройних Сил України, дія яких поширюється на інші військові формування України.

19.04.2018 Верховним Судом було зроблено висновок в справі **№221/1466/15-к** про вчинення злочину, передбаченого ст. 406 КК України (та ст. 115 КК України в сукупності);

¹⁰⁵ Постанова Верховного Суду від 17 травня 2018 року в справі №340/545/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74218752>

¹⁰⁶ Постанова Саксаганського районного суду м. Кривий Ріг від 31 травня 2019 року в справі №214/4014/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82291665>

¹⁰⁷ Вирок Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 20 червня 2018 року в справі №333/2519/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74821262>

¹⁰⁸ Вирок Чернігівського районного суду від 03 липня 2019 року в справі №734/908/19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/82777318>

направлено справу на новий розгляд до суду першої інстанції через незнання обвинуваченим свого права вимагати розгляду справи судом присяжних. «Як видно з матеріалів справи, прокурор не роз'яснив обвинуваченому можливість та особливості розгляду кримінального провадження щодо нього судом присяжних та не долучив відповідне письмове роз'яснення до обвинувального акта й реєстру матеріалів досудового розслідування. Суд першої інстанції в процесі провадження не тільки не виправив ці недоліки, але й сам припустився порушення вимог частин першої та другої статті 384 КПК України, оскільки роз'яснення можливості та особливості розгляду кримінального провадження судом присяжних **безпосередньо перед судовими дебатами неможливо вважати належним**»¹⁰⁹.

Солом'янським районним судом м. Києва 10.02.2020 в справі № 760/27145/19 було звільнено особу від відбування покарання з огляду на продемонстроване щире каяття (винний був солдатом-строковиком, який «за відсутності відносин підлеглих, будучи невдоволеним неналежними знаннями ОСОБЛ_2 вимог Статуту гарнізонної та вартової служби Збройних Сил України, усупереч вимог Конституції України, Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, наніс один удар кулаком ОСОБЛ_2 в область грудної клітки»¹¹⁰).

Баранівським районним судом Житомирської області 26.02.2020 в справі № 294/895/19 було винесено вирок особам, які спільно вчинили злочин, передбачений ст. 406 КК України («указаних військовослужбовців виник спільний злочинний умисел спрямований на порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності між ними відносин підлеглих, з метою застосувати до солдата нестатутні заходи впливу у виді примушування до виконання фізичних вправ за нібито порушення ним військової дисципліни, що допустив останній у зв'язку з вживанням алкогольних напоїв»¹¹¹). Окрім того, іншим злочинним діянням було вчинення побоїв потерпілому групою осіб. З огляду на повторність вчинення злочину, винним особам призначено покарання з тимчасовою ізоляцією від суспільства, судом вирішено питання про відшкодування моральної шкоди потерпілому.

Прилуцький міськрайонний суд Чернігівської області 04.02.2020 в справі № 742/2679/19 частково задовольнив цивільний позов потерпілого в рамках кримінального провадження (йому були заподіяні тяжкі тілесні ушкодження особою, яка не перебувала з ним у відносинах підлеглих), стягнувши на користь потерпілого моральну шкоду в розмірі ста тисяч гривень¹¹².

Порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання (ст. 418 КК України)

Несення вартової служби є виконанням бойового завдання і вимагає від особового складу точного дотримання всіх положень, визначених Статутом, високої пильності, непохитної рішучості та розумної ініціативи. Вартою називають озброєний підрозділ, віднаряджений для виконання бойового завдання з метою охорони та оборони військових об'єктів, бойових прапорів та осіб, яких тримають на гауптвахті й у дисциплінарній частині (батальйоні). Несення патрульної служби є внутрішнім нарядом військовослужбовців Служби правопорядку в зоні відповідальності для підтримання порядку серед військовослужбовців.

НПА: Закон України «Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України» № 550–XIV від 24.03.1999.

Залежно від тяжкості порушення особа, яка його здійснила, несе дисциплінарну або кримінальну відповідальність.

Вироком **Кіровського районного суду від 11.07.2019 в справі № 203/342/19** було за-

¹⁰⁹ Постанова Верховного Суду 19 квітня 2018 року в справі № 221/1466/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73627735>

¹¹⁰ Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 10 лютого 2020 року в справі № 760/27145/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87655241>

¹¹¹ Вирок Баранівського районного суду від 26 лютого 2020 року в справі № 294/895/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87833713>

¹¹² Вирок Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 04 лютого 2020 року в справі № 742/2679/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87342005>

суджено мобілізованого військовослужбовця, який «порушив статутні правила варткової служби, не забезпечив охорону заарештованого, не попередив медичну сестру та не здійснив конвоювання заарештованого, не здійснив контроль за діями заарештованого методом спостереження, постійного контролю та зв'язку з військовослужбовцем, що виводиться за межі спеціальної палати, не здійснив переслідування заарештованого, легковажно віднісся на прохання заарештованого відвести його до приміщення вбиральні та дозволив останньому без належного супроводу та конвою самостійно відвідати приміщення вбиральні, що призвело до тяжких наслідків для запобігання яким призначено цю варту у вигляді втечі заарештованого з-під варту зі спеціальної палати»¹¹³. Суд зазначив про вчинення злочину в умовах особливого періоду, проте також узяв до уваги позитивну характеристику особи та наявність малолітньої дитини на утриманні, зробивши висновок про звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Вироком Красногвардійського районного суду від 31.10.2017 в справі №204/4695/17 було встановлено, що військовослужбовець, «будучи чатовим добової варту, пильно та стійко не охороняє і не обороняє свій пост, без дозволу начальника варту припинив виконувати обов'язки чатового на пості, та в період з 21 години 30 хвилин до 22 години 00 хвилин не здійснював патрулювання території посту, ввірене військове майно не охороняє, тобто порушив статутні правила варткової служби, внаслідок чого військовослужбовець військової частини проникли до охоронюваного приміщення складу речової та інших служб військової частини, звідки викрали військове майно»¹¹⁴. Суд зробив висновок про можливість застосування більш м'якого покарання, ніж передбачено ст. 418 КК України, призначивши покарання у вигляді штрафу.

Цей же суд виніс вирок у подібній справі **№204/3938/17 від 29.09.2017** щодо військовослужбовця, який, будучи помічником начальника варту, наказував «чатовим добової варту посту не здійснювати патрулювання цього посту та охорону вірених їм сховищ та допускати на охоронювану територію сторонніх осіб, а також не доповідати начальнику варту про його дії на охоронюваному об'єкті та про перебування там сторонніх осіб, тобто усунувши в такій спосіб перешкоди, діючи з корисливих мотивів, неодноразово таємно, повторно, проникав на охоронювану територію складів та, будучи впевненим, що за його діями ніхто не спостерігає, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій та передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки, за попередньою змовою групою осіб у нічний час вчинив викрадення іншого військового майна військової частини»¹¹⁵. З огляду на добровільне відшкодування завданих збитків суд зробив висновок про звільнення осіб від відбування покарання з випробуванням.

Порушення правил несення прикордонної служби (ст. 419 КК України)

Порушеннями правил несення прикордонної служби можуть бути визнані як вчинення дій, що прямо забороняються військовослужбовцю, який безпосередньо здійснює охорону державного кордону (відхилення від маршруту чи залишення місця несення служби, якщо це не пов'язано з надзвичайними обставинами, вживання алкогольних напоїв, відволікання від несення служби, давання згоди на перетинання державного кордону сторонніми особами тощо), так і невиконання або неналежне виконання дій, що забезпечують охорону державного кордону (неуважний огляд місцевості, невжиття заходів до затримання порушників державного кордону тощо).

Виноградівський районний суд Закарпатської області (справа №299/2719/17 від 04.06.2018) прийняв рішення щодо двох обвинувачених осіб, один із яких виконував обов'язки військової служби як прикордонник і, «маючи можливість належно їх виконувати, свідомо допустив їхнє порушення, передавши раніше не знайомому йому місцевому мешканцю виданий йому для несення служби в прикордонному наряді автомобі, а пізніше магазин до нього з 30 бойовими набоями, для зберігання, а сам тоді пішов купитися у водійму. ОСОБА_1, під'єднавши магазин з набоями до автомата, зняв його із запобіжника,

¹¹³ Вирок Кіровського районного суду від 11.07.2019 року в справі №203/342/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82974955>

¹¹⁴ Вирок Красногвардійського районного суду від 31 жовтня 2017 року в справі №204/4695/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69908704>

¹¹⁵ Вирок Красногвардійського районного суду від 29 вересня 2017 року в справі №204/3938/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69200346>

дослав патрон у патронник та здійснив один постріл у напрямку свого товариша, чим спричинив останньому тілесні ушкодження у вигляді наскрізного вогнепального поранення голови, які стали причиною смерті»¹¹⁶. Судом встановлено, що військовослужбовець, окрім передачі зброї, самовільно змінив маршрут прикордонного наряду. Визнавши військовослужбовця винним у порушенні правил поведіння зі зброєю, що спричинило смерть потерпілого, суд зробив висновок про **недоцільність додаткової кваліфікації діяння за ст. 419 КК України**, оскільки смерть потерпілого безпосередньо не пов'язана з порушенням правил несення прикордонної служби, а має наслідком недотримання порядку поведіння зі зброєю, за що він визнаний судом винним. Жодних інших наслідків порушення особою порядку несення служби судом не встановлено, а отже, у складі цього злочину відсутні об'єкт та об'єктивна сторона.

Чаплинським районним судом Херсонської області 12.05.2016 було винесено вирок **в справі №665/475/16-к** прикордоннику, який *«відволікся від спостереження за адміністративним кордоном із тимчасово окупованою територією АР Крим, втратив пильність та грубо порушив правила несення прикордонної служби, внаслідок чого до спостережного приміщення проник військовослужбовець ЗС РФ»*, що вилучив у прикордонників на спостережному пункті зброю та набой до неї. З огляду на позитивну характеристику військовослужбовця та у відповідності зі ст. 58 КК України суд замінив покарання у вигляді двох років позбавлення волі на два роки роки службового обмеження для військовослужбовця з відрахуванням 10 % із суми його грошового забезпечення.

Злочином порушення правил несення прикордонної служби є в разі спричинення тяжких наслідків. Якщо протиправна поведінка особи не заподіяла тяжких наслідків — діяння є адміністративним правопорушенням.

27.02.2020 Закарпатський апеляційний суд в справі №305/2070/19 відмовив у задоволенні скарги прикордонника, який вчинив адміністративне правопорушення, оскільки *«під час несення служби використовував особистий мобільний телефон, чим порушив вимоги Інструкції про службу прикордонних нарядів Державної прикордонної служби України»*¹¹⁷ через сукупність належних та допустимих доказів, які були зібрані на підтвердження вчиненого порушення.

Той же **Закарпатський апеляційний суд в справі №305/1552/19 від 14.11.2019** частково задовольнив апеляційну скаргу особи, зазначивши, що кваліфікацію діяння та врахування наявності особливого періоду, закінчення якого не тотожне оголошенню демобілізації судом першої інстанції зроблено правильно, проте апеляційна скарга частково підлягає задоволенню з мотивів невідповідної суворості покарання (тримання на гауптвахті), оскільки *«стягнення у вигляді штрафу в цьому разі буде достатньою мірою відповідальності для виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення в дусі додержання законів, поваги до правил співжиття, а також забезпечить запобігання вчиненню нових правопорушень як самим порушником, так і іншими особами»*¹¹⁸.

01.07.2019 Одеським апеляційним судом в справі №511/836/19 було задоволено апеляційну скаргу лише в частині скасування стягнення судового збору в дохід держави, оскільки скаржник на момент розгляду справи вже мав статус учасника бойових дій. Проте кваліфікація дій прикордонника, який *«не вжив заходів щодо встановлення законності перебування цивільної особи в пункті пропуску, не перевірів наявну в цивільної особи картку тимчасового перебування, що призвело до безперешкодного потрапляння учбового порушника на територію та до службових приміщень пункту пропуску»*¹¹⁹, та призначення покарання змін не зазнали.

Порушення правил несення бойового чергування (ст.420 КК України)

Порушення правил несення бойового чергування (бойової служби), встановлених для

¹¹⁶ Вирок Виноградівського районного суду від 04 червня 2018 року в справі №299/2719/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74423473>

¹¹⁷ Постанова Закарпатського апеляційного суду від 27.02.2020 року в справі №305/2070/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87983915>

¹¹⁸ Постанова Закарпатського апеляційного суду від 14.11.2019 р. в справі №305/1552/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85642693>

¹¹⁹ Постанова Одеського апеляційного суду від 01.07.2019 року в справі №511/836/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82990899>

своєчасного виявлення і відбиття раптового нападу на Україну або для захисту та безпеки України є злочином, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки. Бойове чергування є одним із видів бойових завдань, яке виконується черговими силами й засобами військових частин. За формою вини злочин може бути як умисним, так і необережним.

08.04.2011 в справі №1-582/11 Рівненський міський суд визнав військовослужбовця винним у скоєнні злочину, передбаченого ст. 420 КК України, оскільки той, «не передаючи нікому виконання обов'язків несення бойового чергування, не дочекавшись зміни, самовільно залишив місце несення бойового чергування, покинувши без нагляду будівлю військового містечка та станцію тропосферного зв'язку, де в цей момент виникла пожежа, внаслідок якої станція була повністю виведена з ладу, що зробило неможливим подальше її використання та виконання військовою частиною бойового завдання щодо забезпечення тропосферного зв'язку»¹²⁰. З огляду на сукупність пом'якшуючих обставин було призначено покарання за цей злочин нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті КК України.

Якщо діяння не призвело до тяжких наслідків, воно є адміністративним правопорушенням.

Так, **24.03.2020 Мелітопольським міськрайонним судом Запорізької області в справі №937/2006/20** військовослужбовця було визнано винним у вчиненні сукупності адміністративних правопорушень, оскільки той «*перебував у службовий час у нетверезому стані на території військової частини під час виконання обов'язків бойової служби*»¹²¹. Аналогічна справа (**від 20.03.2020 №937/2007/20**) розглядалась у тому ж суді щодо військовослужбовця, який вживав алкогольні напої в день заступання до бойового чергування¹²².

16.03.2020 в справі №937/2003/20 Мелітопольським міськрайонним судом Запорізької області було визнано винним військовослужбовця у вчиненні адміністративного правопорушення, оскільки той був у стані алкогольного сп'яніння, «*перебуваючи у відрядженні щодо виконання обов'язків бойової служби*»¹²³.

26.12.2019 в справі №225/8385/19 Держинським міським судом Донецької області винним у вчиненні адміністративного правопорушення було визнано солдата, який «*в умовах особливого періоду, під час здійснення бойового чергування безпосередньо на лінії зіткнення, у порушення графіку чергування самовільно залишив возневу позицію, на накази командирів не реагував*»¹²⁴. Достатнім покаранням, на думку суду, стало застосування штрафу.

Порушення статутних правил внутрішньої служби (ст.421 КК України)

Внутрішня служба — це система заходів, що вживаються для організації повсякденного життя і діяльності військової частини, підрозділів та військовослужбовців згідно зі Статутом внутрішньої служби та іншими нормативно-правовими актами. Внутрішня служба здійснюється для підтримання у військовій частині порядку та військової дисципліни, належного морально-психологічного стану, які забезпечують постійну бойову готовність та якісне навчання особового складу, збереження здоров'я військовослужбовців, організоване виконання інших завдань.

НПА: Закон України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Силу України» від 24.03.1999 №548-XIV.

24.09.2019 Саксаганським районним судом м. Кривий Ріг в справі №216/4628/19 було винесено вирок військовослужбовцю, який, «*достовірно знаючи свої службові*

¹²⁰ Вирок Рівненського міського суду від 08 квітня 2011 року в справі №1-582/11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/16381753>

¹²¹ Постанова Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 24 березня 2020 року в справі №937/2006/20. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88417548>

¹²² Постанова Мелітопольського міськрайонного суду від 20.03.2020 року в справі №937/2007/20. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88367038>

¹²³ Постанова Мелітопольського міськрайонного суду від 16.03.2020 року в справі №937/2003/20. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88283589>

¹²⁴ Постанова Держинського міського суду Донецької області від 26 грудня 2019 року в справі №225/8385/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86671402>

обов'язки щодо належного несення служби в складі добового наряду, будучи відповідно до наказу командира призначеним до складу добового наряду водієм чергового транспортного засобу, привласнив інше військове майно»¹²⁵. Діяння особи були кваліфіковані за сукупністю злочинів, передбачених ст. 410 і 421 КК України, та призначено звільнення від відбування призначеного покарання з випробуванням.

Запорізьким районним судом 22.11.2018 було винесено вирок за сукупністю злочинів в справі №317/2057/18 військовослужбовцю, який у складі злочинної групи неодноразово викрадав військове майно. «Старший солдат, входячи до складу добового наряду військового полігону, будучи днювальним навчального центру, умисно порушуючи вимоги Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України та Інструкції днювального навчального центру військової частини, діючи в умовах особливого періоду, у складі організованої злочинної групи, з єдиним умислом та з корисливих мотивів, викрав інше військове майно, чим була завдана матеріальна шкода державі, тобто вчинив особливо тяжкий злочин — кримінальне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 28, ч. 3 ст. 410 КК України, чим порушив статутні правила внутрішньої служби, що потягло за собою вчинення особливо тяжкого злочину ним самим, а також іншим військовослужбовцем зі складу добового наряду, пов'язаного з викраденням з вказаної території військової частини іншого військового майна, тобто тяжкі наслідки, запобігання яким входило в його обов'язки, скоєного»¹²⁶.

Рубіжанським міським судом 09.12.2015 в справі №418/538/15-к було винесено вирок військовослужбовцю, який, знаючи «статутні правила внутрішньої служби, діючи зі злочинною самовпевненістю, тобто передбачаючи можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння, але легковажно розраховуючи на їхнє відвернення, через несумлінне ставлення до виконання своїх службових обов'язків, знаючи, що на території військової частини на відстані 50 метрів від контрольно-пропускного пункту розташована радіолокаційна станція, допустив на територію військової частини до вказаної техніки стороннього чоловіка та залишив його без контролю, що спричинило псування останнім на території військової частини А0523 бойових одиниць техніки радіолокаційної станції (це істотно знизило боєздатність військової частини)»¹²⁷.

Центральним районним судом м. Миколаєва 16.11.2017 було винесено вирок в справі №490/9536/17 військовослужбовцю, призначеному до складу добового наряду днювальним парку, який «допустив молодшого лейтенанта до парку військової частини та приблизно о 07 год. 20 хв. на прохання останнього передав йому особисту зброю, яка за ним закріплена, що спричинило тяжкі наслідки (у вигляді вчинення самоубства молодшим лейтенантом). Запобігання таким діям входило в обов'язки днювального парку»¹²⁸. У подальшому, з огляду на пом'якшувальні обставини, суд затвердив угоду про визнання винуватості та застосував амністію, оскільки обвинувачений мав статус учасника бойових дій.

¹²⁵ Вирок Саксаганського районного суду від 24 вересня 2019 року в справі №216/4628/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/84519386>

¹²⁶ Вирок Запорізького районного суду від 22 листопада 2018 року в справі №317/2057/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78087820>

¹²⁷ Вирок Рубіжанського міського суду від 09 грудня 2015 року в справі №418/538/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54237063>

¹²⁸ Вирок Центрального районного суду м. Миколаєва від 16.11.2017 року в справі №490/9536/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70262560>

Програму ООН із відновлення та розбудови миру реалізують чотири агентства ООН: Програма розвитку ООН (ПРООН), Структура ООН із питань ґендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок (ООН Жінки), Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA) і Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО).

